23 NİSAN 1966
SAYI : 618
FİYATI : 125 KURUŞ

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

SELEFİ ARATMAYAN HALEF

Dr. FARUK SÜKAN

Cilt : XXXV Yıl : 12 Sayı : 618

SAHİBİ VE BAŞYAZARI :

Metin Toker

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Nizamettin Durgun

MÜESSESE MÜDÜRÜ

Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KURULU :

İÇ HABERLER KISMI: Kurtul Altuğ, Teoman Erel, Okay Göçer, Egemen Bostancı (İstanbul) — DIŞ HABERLER KISMI: T. Kemal — MAGAZİN KISMI: Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — İKTİSAT: M. Tuğrul — KİTAP: İlhami Soysal — SPOR: Muhterem Özyurt — SİNEMA: Nijat Özön

İstihbarat Tel : 10 73 82

KAPAK KOMPOZİSYONU

SAN Organizasyon
Erkal Yavi

KARİKATÜR

Cem

KAPAK KLİŞESİ

Hüner Klişe - İstanbul

KAPAK BASKISI

Rüzgârlı Matbaâ

FOTOĞRAF

T.H.A.
Erdoğan Ciftler

KLİSE

Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI

3 aylık	(12 nüsha)	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	25.00 lira
1 senelik	(52 nüsha)	50.00 lira

Geçmiş sayılar 250 kuruştur.

İLÂN ŞARTLARI

Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 3000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ YER

Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER

Hürriyet Matbaası
Ankara

BASILDIĞI TARİH

20.4.1966

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ

RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA - TEL : 11 89 92
P. K. 582

Kendi Aramızda

Bu hafta size, kapak resmi olarak, ilginç bir politikacıyı sunuyoruz: Demirelin İçişleri Bakanı Dr. Faruk Sükan!.. Sükan, son günlerdeki tutum ve davranışıyla dikkatleri kendi üzerine çekmiş ve AKİS'in kapak adamı olmuştur. Sezarın hakkı Sezara, Sükanın hakkı Sükana!..

AKİS, politikacıların, günlük yaşantıları yanında, niyetlerini, arzularını gün ışığına çıkarmakta, âkıbetlerini kendilerine söylemekte inkâr kabul etmez bir üne sahip, tek dergidir. Bu sütunlarda, zaman zaman, yolunu şaşırmışlara, herkesi kendi emrinde ve her kuvveti kendinden doğma kabul edenlere önce dostça, sonra ise sertçe ikazlarda bulunulmuştur. Teşhislerimizde genellikle isabet kaydetmişizdir.

Dr. Sükan da, bizi teşhislerimizde yanıltmayacak bir örnek olarak AKİS okuyucularına sunulmaktadır. Sükan, hem isminin başındaki Dr. ünvanı, hem de gün geçtikçe belirli hal alan davranışlarıyla bir başka İçişleri Bakanına, Dr. Gedike pek benzemektedir. Aralarındaki fark, sadece, yüzlerinin zıtlığı ile, Dr. Gedikin su katılmamış bir fanatik oluşuna mukabil, Dr. Sükanın fırsatı ganimet bilen, gözü hep zirvelerde bir kasaba doktoru oluşundan ibarettir. Dr. Sükan zamanla, selefi aratmayan bir halef olursa, buna şaşmamak gerekir.

Dr. Sükanın YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımızda bulacağınız hikâyesiyle Dr. Gedikin sonu arasında bir bağlantı kurmak isteyenler elbette ki bulunacaktır. Ama biz, Dr. Sükanın sonunun Dr. Gedikin sonuna benzememesini dileriz.

Fransada fikir hürriyetini yakından gördüğünü söylediği halde, hürriyetlere tahammül edemeyen Sükan, AP'li politikacının mükemmel bir prototipi olduğunu icraatıyla ispat etmiştir. Zaten AKİS'in projektörü altına girişinin nedeni de budur. Bu satırların Sayın Doktorun hoşuna gitmeyeceğinden eminim. Ama ne var ki, 12 yıllık fikir mücadelesinde bu dergi ve onun mensupları, üzerlerine yağacak yıldırımları bile bile, fikir savaşına, bıraktıkları yerden devam edeceklerdir.

Bu hafta bir başka ilginç yazı da, "Hükümet" başlıklı yazıdır. Demirelin Hükümetteki revizyonla ilgili temaslarının eğlenceli hikâyesini pek beğeneceksiniz. Üstelik politik hayatta yeni bir oyunun başladığına şahit olacaksınız. Bu, Demirelin Başbakanlığı ile ortaya çıkan "İşletme" oyunudur. "Hükümet" yazısında pek çok Bakan adayının nasıl işletildiğini eğlenerek öğreneceksiniz.

Derginin son hazırlıkları yapılırken, Amerika Dışişleri Bakanı Dean Rusk CENTO Bakanlar Konseyine katılmak üzere Ankaraya geldi. Dean Rusk'a aleyhte tezahürat yapacağı söylenen pek çok genç, Toplum Polisi tarafından toplandı. Şu satırların yazıldığı sırada bu gençlerin sorguları yapılmaktadır. Bu olayı da "Ziyaretler" başlıklı yazıda izleyeceksiniz.

Saygılarımla

Kurtul Altuğ

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI
Cilt : XXXV Sayı : 618 23 Nisan 1966

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Amerikanın hatası

Amerikalıların, hiç olmazsa toplumun bazı canlı çevreleri tarafından aleyhte gösterilerle karşılanmaları Türkiyede ilk defa cereyan ediyor. Başkan Eisenhower veya Başkan Yardımcısı iken Johnson Ankaraya geldiklerinde halk yollara dökülür ve kendilerini candan alkışlardı. Şimdi İstanbulda gençler harekete geçtiler mi, şehirdeki amerikan filosu mensuplarına çatıyorlar, Amerika Dışişleri Bakanı gelince, yollarda kendisini yuhalamak için birikiyorlar.

Dünyanın her tarafında, hattâ -yahut bilhassa- Batı memleketlerinde Amerika aleyhtarı gösteriler olmaktadır ve bunların tertipçileri komünistlerdir. Türkiyedeki hadiseyi komünistlerin eseri sanmak hata olur. Elbette ki, şiddetli Amerika aleyhtarı TİP gençlik içindeki kendi taraftarlarını seferber etmektedir. Ancak bunlar, bir ortam yaratmaktan ziyade, yaratılmış ortamdan faydalanmaktadırlar.

Türk milleti, şüphesiz, Amerika aleyhtarı değildir. Amerikayı ve amerikalıları sevenlerimiz çoktur. Ancak Amerikanın kendisini, bilerek ve isteyerek siyasî partilerden bir tanesiyle ayni paralelde göstermiş olması kendisini sevimsiz yapmıştır. Bir defa, çok oy da alsa bu partinin memleketin sağlam kuvvetleri nezdindeki itibarı fazla değildir. İkincisi, böyle bir durum hem Amerikayı, hem o partiyi beraberce gözden düşürmektedir. Bu hisler sadece AP'ye karşı olanların hisleri değildir. AP'ye hiç bir diyeceği bulunmayan sayısız vatandaş Amerikanın AP'ye karşı ve AP idarecilerinin, sözcülerinin Amerikaya karşı tutumlarını gördüklerinde infial duymaktadırlar.

Amerikanın AP'ye karşı muhabbetinin eşini ruslar TİP'e karşı duyabilirler. Fakat onlar sevdikleri parti ile içli dışlı görünmemek akıllılığını amerikalılardan daha fazla göstermektedirler. Kaldı ki Amerika ile milletten millete dostluk münasebetlerini devam ettirmek CHP'nin ve TİP haricindeki küçük partilerin de arzusudur. Amerika bunları kendisine soğuk sanmakla tutacağı yolda yanılmıştır.

Gerçek şudur: CHP'nin tutumu Amerikaya karşı soğuk değildir. AP'nin tutumu, cıvıktır.

Ziyaretler

Buruk bir karşılama

Haftanın başında Salı günü saat 11.30 sıralarında 150 kadar Üniversite öğrencisi, Kızılayda gruplar halinde toplanarak, Bakanlıklara doğru yürümeğe başladılar. Durumu gören sade vatandaşlar, "Acaba, Atatürk heykeline gene tecavüz mü oldu?" diye düşünmekten kendilerini alamadılar. Fakat, bu yürüyüşün böyle bir amaçla düzenlenmediği az sonra anlaşıldı. 20-30 kişilik gruplar halinde yürüyen gençler, Bakanlıklara geldiklerinde birleştiler ve toplu halde yola devam ettiler. Bu sırada ellerinde pankartlar bulunan birkaç öğrencinin de topluluğa katıldığı görüldü. Pankartların Kızılayda gösterilmemesi ve gruplar halinde yola devam edilmesi bir taktikti. Böylece, sıkı tertibat alınan Kızılayda polisten kurtulmuş olacaklardı. Pankartlardan ikisinde şunlar yazılıydı: "Burası Johnson'un çiftliği değil!", "Go home!"

Dean Rusk
"İşini bilmeyen çavuşlar..."

Çeşitli fakültelerde öğrenci olan gençler Meclise yaklaştıklarında, bir polis ekibini karşılarında buldular. Polisler, kanunsuz yürüyüşten vazgeçilmesini, aksi halde Emniyete götürüleceklerini söylediler. Ama bu ihtara pek aldıran olmadı. Bunun üzerine Polis faaliyete geçti ve öğrencileri yakalayarak polis otomobillerine bindirmeğe başladı. Bu sırada, ellerinde pankart taşıyan bazı gençlerin Meclis durağından Kavaklıdere otobüsüne binmeleri üzerine, Belediye otobüsü, Polisin direktifiyle yolunu Birinci Şubeye çevirdi. Yakalanan gençler, Birinci Şubede ifadeleri alındıktan sonra Savcılığa sevkedildiler.

O sıralarda Ankaranın bellibaşlı semtlerinde olağanüstü polis tedbiri alındığı gözden kaçmıyordu. Yıldırım Beyazıt Meydanından Kavaklıdereye kadar uzanan Atatürk Bulvarı polislerle doldurulmuştu. Resmî polisler yol boyunca otuzar metre arayla dizilmişlerdi. Sivil polislerin bulunduğu yerler ise Yıldırım Beyazıt Meydanı ile Kızılaydı. Meclisin önünde cereyan eden olaylardan habersiz bulunan vatandaşlar, sıkı polis tedbirinin niçin alındığını bir türlü kestiremediler. Gerçi Johnson'un Dışişleri Bakanı Dean Rusk, CENTO Bakanlar Konseyi toplantısına katılmak üzere Anka-

HAFTANIN İÇİNDEN

Güneştekiler ve Gölgedekiler

Metin TOKER

Türkiyede çok kuvvetli bir irtica hareketinin başladığını bildirmek için illâ "fakat komünizm hareketi yoktur" demek gerekmez. Aynı şekilde, bir bolşevik edebiyatının alabildiğine yapılmak istidadını taşıması da, irticayı görmemenin sebebi değildir. Bugünün gerçeği A.P.nin gölgesine mürtecilerin, C.H.P.nin gölgesine kriptoların saklanmış bulunduklarıdır. Eğer oyunlarını güneşte oynayan iki büyük parti, birbirlerine karşı duydukları çekememezlik, hatta düşmanlık yüzünden, kendi gölgelerinde gelişen tehlikeyi görmezlikten gelip sadece karşı tarafın gölgesinde gittikçe boy atan zararlı otu dillerine pelesenk ederlerse vatana bir hıyanetin içine düşerler.

Komünizm, C.H.P. ile, hele onun lideri İsmet İnönüyle asla bağdaşamaz. Kriptolar bunun böyle olduğunu pek âlâ bilmektedirler. Komünizmin nazarında C.H.P. sadece bir paratonerdir. Ondan, kendisini şimşeklerden korusun diye faydalanma yolundadır. Komünist dangalak değildir. Komünist Ortanın Solunun bolşeviklik olmadığını, tam aksine, bolşevikliğe karşı en tesirli barajı teşkil ettiğini bilir. O yüzden C.H.P. ye düşmanlığı, A.P. ye hiddetinden fazladır. A.P. komünist için, ekmeğe yağdır. Ne var ki, bu ekmeğe o yağ sürülürken C.H.P.nin gölgesinde beklemek komünistin akıllılığıdır. C.H.P.yi kendisiyle hangi nisbette aynı paralelde gösterirse, komünist o derece muvaffak olmuş sayılır. Komünist sabırlıdır. Gölgeden güneşe geçmek acelesinde değildir. Bunun gününün mutlaka geleceğine inanmıştır.

İrtica da aynıdır. Yalnız yobaz, komünistten daha az akıllı olduğundan hedefini zaman zaman ağzından kaçırmaktadır. Onun istediği, teokratik devlettir. Müslüman Türk Cumhuriyeti, gönlündeki idealdir. A.P.nin hiç bir felsefesine inanmamaktadır. Vakit tamam olduğunda onu aşacak, şeriatı getirecektir. A.P.nin çok kanadının kendi karşısında bulunduğunu, A.P.nin de C.H.P. kadar kâfir dolu olduğunu bilmektedir. Onun lideri ne Menderestir, tabii ne de Demirel. O, şahsiyetini Bediüzzamanda, o tip bir dinî reiste bulmaktadır. Ama menfaati, faaliyetini A.P. çercevesinde, onun himaye kanatları altında yapmaktadır. Komünizm, ağızında sadece slogandır. Asıl hücum hedefini örten maskedir. Bugün o yobazla birlikte C.H.P.ye, Ortanın Soluna, ileri her fikre, her yazıya, her kitaba komünist diye saldırmayı bir politik marifet sayan gafil ve tecrübesiz siyaset adamı, yarın komünistlikle kendisinin damgalanacağından habersizdir. Komünist C.H.P. ile ne derece bağdaşamazsa, mürteci için de A.P. o derece kendisine uzak bir ideolojidir.

İşin hazin tarafı, C.H.P. mürtecinin A.P. yi bir paravana gibi kullandığını görmektedir, bilmektedir, söylemektedir. Fakat kendi gölgesinde de bir takım komünist kıpırdanışların mevcudiyetini kabul etmek ona ağır gelmektedir. Bunu söyleyen A.P.dir. Ama A.P.de, irticaı beslediğini şiddetle inkâr etmektedir. İki büyük partinin bu gafleti, Türkiyeyi, gölgedeki iki tehlikeli cereyanın birbiriyle vuruştuğu bir ortam haline sokmaktadır. Bunun, memlekete bir hayrı yoktur.

Şimdi, kendisini ilk toplaması gereken A.P.dir. A.P.liler "Niçin gene ilk biz?" diye söylenebilirler. Bunun sebebi onların şu kökten veya bu kökten, şu seviyenin partisi veya bu seviyenin partisi olmaları değildir. Çünkü A.P. bugün iktidardadır. İktidarın gölgesinde gelişen cereyan, ister istemez, Muhalefetin gölgesinde gelişen cereyandan tesirlidir. Komünizm, hiç bir zaman şimdi irticaın azdığı kadar azmamış, azamamış olmasına rağmen şu anda, C.H.P.nin iktidarda bulunduğu devreye nazaran savunma halindedir. Mütecaviz, irticadır. Zira, iktidardaki partiye güvenmektedir.

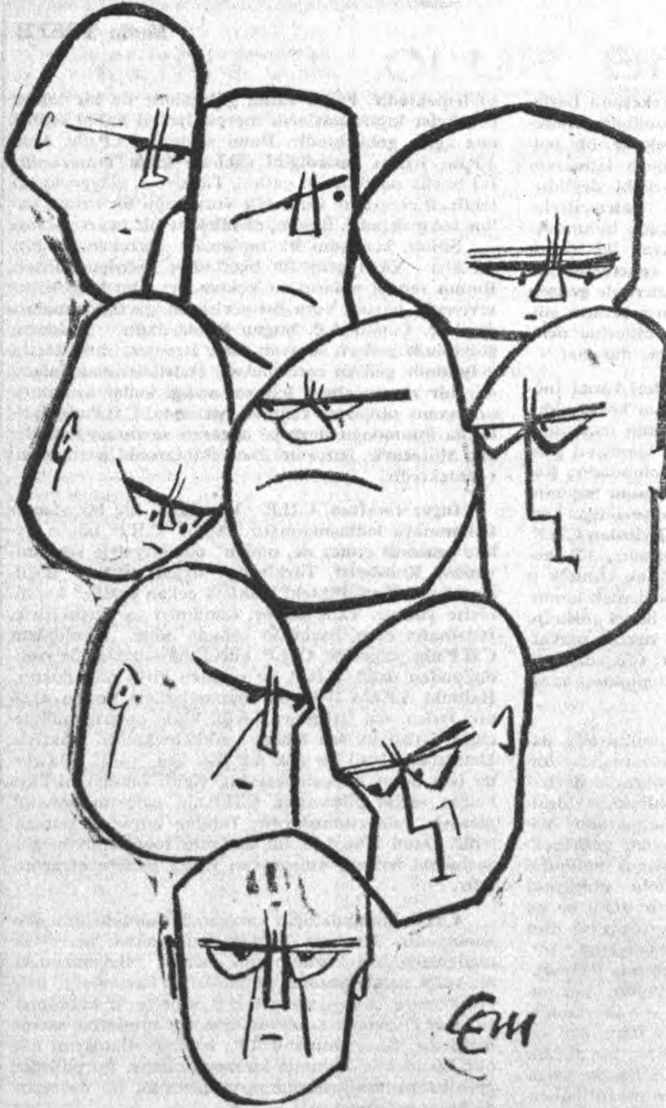
Diğer taraftan, C.H.P. komünisti hiç bir zaman kullanmaya kalkışmamıştır. Bunu, "C.H.P. böyle şeylere tenezzül etmez de, ondan" düşüncesiyle söylemiyorum. Komünist, Türkiyede "siyasî yatırım" değildir çünkü. Gericilikteki "kütleyi çeken cazibe" komünistte yoktur. Tam aksine, komünist oy kaybettirir. İstismarcı olan, başından sonuna odur. Komünizm C.H.P.nin gölgesine, C.H.P. küçük hesaplarla göz yumduğundan değil, C.H.P. ye rağmen girip oturmuştur. Halbuki A.P.nin irticayla münasebetleri bunun aksidir. İrtica, din istismarı büyük kütle oylarını mürtecinin, istismarcının lehine etkilemektedir. Vaktiyle Menderes, şimdi bir çok A.P. Büyüğü "vakti geldiğinde ben onun kafasını ezerim, şimdi onunla birlikte benim seçim düşmanım C.H.P.nin kafasını ezeyim" planıyla yola çıkmışlardır. Tehlike buradan gelmektedir. Onun için A.P., ilk derlenip toparlanmalı, gölgesindeki irticayı kulağından tutup güneşe çıkarmalıdır.

C.H.P. kömünistliğin karşısında bulunduğunu söylemektedir. Ama siz Toprak Reformunu, petrolü ve madenlerimizin korunmasını, Servet Beyannamesini, vergi açıklanmasını komünistlik sayarsanız, öyle göstermeye kalkışırsanız C.H.P. elbette ki komünisttir. C.H.P. gerçek komünistliğin bir umdesini savunmamıştır. Buna mukabil A.P., irticaın silahlarını bile bile bilemekte, icabında kullanmaktadır. Bu politika, politikanın tatbikçilerine tarihimizin hiç bir devresinde hayır getirmemiştir.

Güneştekiler kendi gölgelerinde nelerin oynaşmakta olduğunu gerçekci bir gözle görmeye ve tedbirini müştereken almaya yanaşmadıkları süre bir kördöğüşü Türkiyeyi tehlikeli uçurumların kenarına götürmekte devam edecektir.

raya gelecekti ama, olağanüstü tedbirler niçin alınmıştı?

Bu sorunun cevabını bilenler sadeçe polislerdi. Bir gün önce, Üniversite gençlerinin, Ankaraya girişinde Amerika Dışişleri Bakanına aleyhte gösteride bulunacakları, Yıldırım Beyazıt Meydanında yumurta atacakları, Kızılayda da "yuh" çekecekleri ihbar edilmişti. Durum Emniyet Müdürüne, Valiye ve İçişleri Bakanı Faruk Sükana bildirildi.

Sükan, ihbarı alır almaz Emniyet Müdürüne gerekli talimatı vermekte gecikmedi: Her türlü tedbir alınacak, misafir Bakanın protesto edilmesine engel olunacaktı.

Polis taktiği

Bu yüzdendir ki Salı günü, Dean Rusk'ın geçeceği yollar resmi ve sivil polislerle dolduruldu. Hazır Kuvvet arabaları kavşaklara yerleştirildi. Sükan tedbirleri yerinde görebilmek için, Dean Rusk'ın Ankaraya gireceği saatlerde, makam otomobiliyle bütün Ankarayı dolaştı.

Güzergâh şöyle tespit edilmişti: Her zaman olduğu gibi, Atatürk Bulvarından geçilerek, Kavaklıderedeki Amerikan Büyük Elçiliğine gidilecekti.

Uçak, saat 11.29'da Esenboğa Havaalanına indi ve Dean Rusk, Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil tarafından karşılandı. Karşılamada ayrıca, CENTO Genel Sekreter Yardımcısı General Makbul, Pazartesi gecesi Ankaraya gelmiş olan Amerika Dışişleri Bakan Yardımcısı Raymond Hare, Vali Celâlettin Çoşkun, Protokol Dairesi Genel Müdürü Halûk Kura, Enformasyon Dairesi Genel Müdürü Oktay İşcen ve Amerika Büyük Elçisi Parker Hart ile bazı amerikalılar da bulunuyorlardı.

Dean Rusk, şeref salonunda türk kahvesi içerken gazetecilerin çeşitli konulardaki sorularını cevaplandırdı. Başbakan ve Dışişleri Bakanı ile yapacağı görüşmelerde ikili anlaşmalar ve Kıbrıs meselesinin de ele alınacağını söyledi. Şeref salonunda yarım saat kadar kalındıktan sonra yola çıkıldı. Önde motörlü trafik polisleri, Dean Rusk'ın arabasına yol açıyorlardı. Gazeteciler ise konvoyun arkasında yer almışlardı.

Aydınlıkevlere gelindiğinde tuhaf bir olay cereyan etti. Öndeki motörlü trafik polisleri, aldıkları bir emir üzerine, yolu değiştirdiler ve Et Balık Kurumu istikametine döndüler. Dean Rusk'ın otomobili de mecburen aynı yolu izledi.

Olup bitenler açıklığa kavuşmuştu: Meclisin önünde cereyan eden olayın duyulması sonucu, yolun de-

ğiştirilmesine karar verilmişti. Pek çok kimse, ister istemez maziyi hatırladı. 28-29 Nisan nümayişlerinde gençler Polisi şaşırtmak için ayni taktiğe başvururlardı. Anlaşılan, Sükanın polisi, Gediğin polisinin başına gelenlerden ders almış ve yeni taktikler öğrenmişti. Gençlerin o zamanki taktiğini şimdi Polis deniyordu! Böylece, Johnson'un Dışişleri Bakanı, Ankaranın kalabalık semtlerinden geçirilmemek için, arka yollardan kaçırılmış oluyordu. Hem de, amerikancı Başbakan Süleyman Demirelin iktidarı zamanında!..

Sükanın Ankara Polis Müdürü Muzaffer Çağlar, normal güzergâhın niçin değiştirildiği sorusuna şu cevabı verdi:

"— Bu, bir polis taktiğidir!"

Bu cevabıyla gaf yaptığının sonradan farkına varan Çağlar, sözlerini şöyle düzeltti:

"— Güzergâh değiştirilmemiştir. Bazı ihbarlar aldık. Misafir Bakanın Yenişehirden geçeceği intibaı yaratılmak için Ulusta ve Kızılayda tedbir alınmıştır."

İçişleri

Gülümsiyen halef

(Kapaktaki Bakan)

Bundan önceki seçim gezilerinden birinde bir AP heyeti ile yolculuk yapan gazeteci, gidilen bir şehirde Faruk Sükanla aynı odada yatacaktı. Gece, arkadaşlarıyla eğlenen ve oldukça geç saatte odasına dönen gazeteci, karşısındaki yatakta yatmakta olan Sükanın haline bakınca derhal, "acaba halimde bir gariplik mi var?" diye düşündü. Çünkü yatmakta olan politikacı, kahkahayı patlatmak üzereymiş gibi, geniş geniş gülüyordu. Gazeteci, ceketinin ve pantalonunun düğmelerini kontrol etti, kravatına elini attı, sonra bir ruj lekesi bulunup bulunmadığı düşüncesiyle aynada suratına baktı. Hayır! Her şey normaldi, ortada gülünecek bir durum yoktu. Bunun üzerine, "niye gülüyorsunuz?" diye sormak üzere yatağa yaklaştığında, gördü ki Sükan aslında mışıl mışıl uyumaktadır!

İşte bu, 1966 Türkiyesinin en meşhur ve en ilgi çekici gülümsemesidir. Memlekette gelmiş geçmiş idarelerin en asık suratlılarından birini yaratmış olan bir İçişleri Bakanının bu derece güleryüzlü olması çok kimsenin tuhafına gitmektedir.

Haftanın başında Pazartesi günü, AKİS muhabiri, bu durumun sebebini:

"— Siz niye hep gülümsüyorsunuz? Bir tik yüzünden mi, yoksa bir hayat prensibi mi?" diye, Sükandan sordu.

Gülümsemesi daha da keskinleşen ve biraz da gerginleşen İçişleri Bakanı, makam odasındaki, üzeri haritalı uzun masanın ucundaki sandalyesinde biraz geriye doğru yaslandı ve:

"— Yooo!.. Bu, bir karakter meselesidir" diye cevap verdi.

Sonra biraz telâşla ekledi:

"— Bir iç mücadelem yok benim! Ben, rahat adamım. Uykumu rahat uyurum, inandığımı yapıyorum.."

Gazeteci bu ilâveye niçin lüzum görüldüğünü düşünerek sözleri kâğıdına not etti. Kafasına takılan bu sorunun cevabını, sonradan, Sükanı yakından tanıyan ve izleyenlerden biri şöyle verdi:

"— Sükan, aslında, sükûnetini günden güne kaybediyor. Rahat değil. Onun bir tiki daha vardır. Sinirlendiğinde parmaklarının derisini kemirir. Son günlerde bu da başladı.."

Sükanı ve en az onun kadar

Piyazlama Edebiyatından örnekler - 1966

Adama demişler ki: "Bir şey söyle ki, inanılsın!" Adam ıkınmış, söylemiş. Ikınmış, söylemiş. Hepsine "Yalan!" derlermiş. Nihayet dayanamamış, tepesi atmış, haykırmış: "O yalan, bu yalan! Fili yuttu bir yılan. Bu da mı yalan?"

Tarafsız bir gözle Demirel kabinesine bakılınca, ondan önceki hükûmetlerin taşıdığı vasıfların üstünde olduğu anlaşılır.

Bugünkü gibi genç, enerjik, idealist bir Ulaştırma Bakanını bundan önceki hükûmetlerde bulabilir misiniz? Tarım Bakanı kadar meselelerini en ileri ve en salâhiyetli bir şekilde kavrayanını hatırlamıyorum. Sözlü sorularda verdiği izahat, yalnız soru sahibi tarafından değil, bütün Meclis tarafından tasviple karşılanmıştır. Dışişleri Bakanı üzerinde durmıyacağım. Onun liyakati hakkında muhalefetle de mutabıkız.

Millî Eğitim Bakanı, öğretmenlik mesleği içinden yetişmiş gerçekten kültürlü, milliyetçi, çalışkan, Millî Eğitim politikamızı en iyi anlayan bir arkadaşımızdır.

Maliye Bakanımıza karşı duyduğum güveni anlatmıştım. Turizm Bakanı, bütün seçkin kalitelerden başka meslekdaşımdır da. Çalışma Bakanıyla yakınlığım edebiyata kadar gidiyor. Devlet Bakanı sayın Bilgehan'ı hangi tarafından öveyim?..

Siyasî hayatın en seçkin şahıslarından olan diğer Bakan arkadaşları sıralamaktan vazgeçiyorum. Hepsi de bir hükûmeti kurarken ilk hatıra gelen kıymetlerdir.

Adalet Partisi bununla bitmez. Hepsi böyle aslardan ibaret kolaylıkla birkaç kabine daha kuracak yetkidedir.

Bu hükûmetin halk tarafından sevilip sevilmediğini gösterecek bir fıkra anlatayım. Yanımıza çalışmaya gelen bir köylü kadına hangi partiden olduğunu sordum:

— Halk Partisinden mi?

Suratını ekşiterek başını salladı.

— AP'den öyleyse?

Başını havaya kaldırdı:

— Iıh!. Ben, Demirel partisindenim.

Orhan Seyfi Orhon (Son Havadis)

memleketi rahatsız etmeye başlıyan sebepleri sıralamadan önce, kendisini, hayat hikâyesi ve özellikleriyle tanımakta fayda vardır.

Nereden nereye!

Sükan, 1921 yılında, Hususî Muhasebe Memuru Mahmut beyin beş çocuğundan biri olarak, Karamanda dünyaya gelmiştir. Babasının dar imkânları yüzünden öğrenim hayatı zor geçmiştir. 15 yaşından itibaren tatillerde, fabrika işçiliği de dahil olmak üzere, çeşitli işlerde çalışarak, masraflarını karşılamak zorunda kaldığını kendisi anlatmaktadır.

Aile 1935 yılında Konya Ereğlisine göçmüştür. Konya Lisesinde okuyan ve daha sonra Tıbbiyeye yazılan Sükan, bu Fakülteyi 1946'da bitirmiştir. Tıbbiyede iken çeşitli öğrenci teşekküllerinde çalışarak politikaya giren Faruk Sükan, bu yıllarda sonradan faydasını görecegi dostluklar kurmuş, Sait ve Saadettin Bilgiç kardeşlerle tanışmıştır. 1947'de Tıbbiye bitmiş ve Sükan, Ereğliye dönerek, serbest doktorluğa başlamıştır. Bu arada askerliği de tamamlamış ve 1950'de ihtisas için Fransaya gitmiştir. Fransada ikibuçuk yıl kalmıştır. Bu da ilgi çekici bir noktadır. Bugün Türkiyede fikir hürriyetine yönelen tehditkâr hareketlerin sahibi olan İçişleri Bakanının ilk gençliğinde fikir hürriyetinin en gelişmiş olduğu ülkelerden birinde ikibuçuk yıl geçirmiş olması bir çelişmedir. Sükan, kendisiyle yapılan görüşmede: "— Fransada iken fikir tartışmalarını izler ve bu fikir hürriyetini beğenir miydiniz?" sorusuna şöyle cevap vermiştir:

"— Evet, takip ederdim. Ve bu fikir hürriyetine tamamiyle taraftarım!"

15 yaşında çocukların komünist diye yakalandığı, klâsik müzik plâklarının Rusyada basıldı diye toplattırıldığı, sanatçıların durmadan kovalandığı bir ülkenin İçişleri Bakanı, bu sözünün tuhaf bir tesir uyandırdığını hissetmiş olacak ki, derhal eklemiştir:

"— Yalnız, nizamları bozmamak şartiyle ve anarşiye yol açmadan..."

Sükan, bu arada, okumayı da sevdiğini ifade etmiş, "sosyal ve tarihî eserleri" okuduğunu söylemiştir. Bununla ilgili olarak AKİS'çinin sorduğu::

"— Peki, bu yasak edilen kitapları da okudunuz mu?" sorusuna Bakanın verdiği cevap şu olmustur:

"— Onları da okudum. Çeşitli fikirleri karşılaştırmak bakımından.."

Yalnız Sükan, aynı zamanda kendisini yetiştirirken uyguladığı bu metodun diğer türk vatandaşları tarafından uygulanmasına engel olan adamdır. Bu noktada ortaya "kanunlar, nizamlar ve huzur" çıkmaktadır.

Sükan fikir hürriyetini -herhalde aksini uygulamak için- iyice görüp tanıdığı Fransadan döndükten sonda İstanbulda ihtisasını tamamlamış ve serbest hekimliğe devam etmek üzere Ereğliye dönmüştür.

Dr. Sükan ve bekçileri
"Yüksel ki yerin bu yer değildir!.."

Gayretin bu türlüsü

AP'liler arasında Sükan için "çok enerjiktir", "gayretlidir" sıfatları kullanılır. Bir bakıma bu, doğrudur. Sükan durmadan, yorulmadan bir şeyler yapmaya daima uğraşmıştır. Ama bu gayretinin önü belli değildir. Hayat hikâyesine devam edildiği takdirde bu konuda fikir edinilecektir.

Bugünün İçişleri Bakanı, "Doktor Faruk Bey" olarak döndüğü baba ocağında serbest hekimliğe devam etmek istemiştir. Ama bu yolda pek büyük bir başarı kazanamamış ve işi derhal politikaya dökmüştür. Kendini tanıtmak için okul - aile birliklerinde, sosyal hizmetlerde çalışmış, Köy Enstitüsü fahrî doktorluğu yapmış ve neticede, 1955 yılında, Ereğli Belediye Meclisi üyesi seçilmeyi becermiştir. Büyük siyasî ihtiraslar besleyen Sükan 1957'de, derhal, milletvekili olma mücadelesine girmiştir. Kendinden daha kuvvetli olan Sabahattin Sayının karşısında mücadeleyi kaybedip DP milletvekili seçilemeyince, "gayret"ini bu defa Belediye Reisi seçilmeye teksif etmiş ve bunda başarı kazanmıştır.

Sükan, 1957'de Belediye Reisi seçildikten sonra, 1959'da da DP İlçe Başkanı olmayı becermiştir. Artık, ilçe dahilinde ele geçirilecek daha üst bir politik makam kalmamıştır! Bu andan itibaren Sükanın çehresi -gülümsemesi devam etmekle beraber- değişmeye başlamıştır. Artık hedef, ilçe ileri gelenlerinin sempatisi değil, daha yukarıdakilerin teveccühüdür... Sükanın gözleri Ankaraya dikilmiştir. O sıralarda Ereğliye yakın bir yerde yapılan CHP Kongresinde CHP'lilerin Bayara küfür ettiği yolunda DP'liler tarafından düzenlenen zaptı kaymakamdan alıp, koştura koştura Ankaraya götürmesi ve Bayara takdim etmesi bunun bir örneğidir. DP irileri, bu gayrıciddi zaptı muameleye koymayan kaymakamı Sükanın bu "gayret"i yüzünden Ereğliden uzaklaştırmışlardır.

Sükan bu arada, CHP'lilere ruhsat vermemek kabilinden şiddetli icraatına devam etmiştir. Sükanın Ereğlide ikinci büyük olayı, Tahkikat Komisyonu kurulduğunda, parti kanalı ile müracaat ederek, Ereğliye bir "naip Tahkikat Komisyonu üyesi" çağırması olmuştur! Bu naip üye vasıtası ile Ereğlide ne

biçim bir terörün yaratılmak istendiği, kimlerin tevkif edilecekler listesine konulduğu, plân gerçekleşemediği için öğrenilememiştir.

Sükanın bir eğlenceli icraatı da, 15 Mayıs 1960'da, İstanbul ve Ankaradaki öğrenci yurtları kapatıldığı için memleketlerine gelmiş olan Ereğlili üniversite öğrencilerinin Konyada bir nümayiş düzenliyeceklerine dair ihbarıdır. Bu ihbar üzerine Konya sokaklarında olağanüstü tedbirler alınmış, fakat ne nümayiş yapılmıştır ve ne de Ereğlili üniversiteliler Konyaya gelmişlerdir.

Bayımız Ankarada

27 Mayıs -Demirelin tâbiri ile "tanka çarpma"- vukubulunca, Sükanın emelleri bir süre için ertelenmiştir. 27 Mayısa tekaddüm eden günlerde Ereğli Kaymakamı olan Orhan Zaim, bu partizan Belediye Reisini, bütün Türkiyedeki benzerleri için yapıldığı gibi, sorguya çekmiştir. Normal ölçüler içinde geçen bu sorgu olayı, daha sonra Sükanın dilinde allanıp pullanıp, propaganda malzemesi haline gelmiş ve adı da "zulüm" olmuştur.

1961 seçimleriyle beklenen fırsat doğmuş ve Ereğlili Doktor, AP Konya milletvekili olarak Ankarada boy göstermiştir. Sükan Ankaraya geldiğinde önündeki hedefler artık çok daha iridir. Bu şehirde elde edilebilecek mertebeler Ereğlide olduğu gibi "mahdut" değildir. Hattâ sonsuza doğru uzanmaktadır. AP Grupu içinde Sükan, ayni hislerle dolu olanlarla irtibat kurmuş ve meşhur "Kırklar"ın içine, Kurana el basarak karışmıştır. Bunlar, başta Saadettin Bilgiç olmak üzere, AP'yi ele geçirmeye karar veren fanatikler grupudur. Sükan ilk kademe olarak Grup Yönetim Kuruluna girmiş ve hemen bir siyah parlâmenter paltosu diktirmiştir. Bilgiç grupu Partiyi Gümüşpalanın elinden aldığında, Doktor Sükan Genel İdare Kuruluna kapağı atmış ve bir süre sonra da Genel Başkan Yardımcısı olmuştur.

Sükan, iyi bir klikçi ve gayretli bir kulisçidir. Sükanın hayatta çevirdiği en büyük oyun, AP'nin son Genel Başkan seçimindeki oyunu olmuştur. Sükan bu Kongreye, Demirele karşı, evinde kiracı olarak oturduğu ve içtikleri su ayrı gitmeyen, "30 senelik arkadaşım" diye sözünü ettiği Bilgiçi destekliyerek girmiştir. Nitekim Kongreden bir gün önce bir AKİS'çiye verdiği demeçte "ben Bilgiçi destekliyorum" demiştir. Ama Demirel seçilince, Sükan bir an için şaşırmıştır. Yoksa, beslediği hülyalara elveda mı diyecektir? Ama tereddüt çok kısa sürmüş ve derhal Demirelin evine koşarak, kendisine hararetle tebriklerini sunmuş ve hizmet teklif etmiştir. Bu andan itibaren Sükan bir "Demirelci"dir.

AKİS'çi ile bu haftanın başında yaptığı görüşmede Sükan, durumu şöyle izah etmiştir:

"— Evet, ben Kongrede Bilgiçi destekledim. Ama Süleyman bey partinin Genel Başkanlığına seçildi. Bu andan itibaren Süleyman beyi desteklemek benim vazifemdi."

Dr. Sükan TRT'ye demeç veriyor
Sahibinin sesi

Kulağa Küpe...

Çap Meselesi

Atatürk heykellerine tecavüz? Demirel için "Basit zabıta vakası".

İnönünün irtica konusundaki uyarması? Demirel için "Mecliste iki milletvekili arasında geçmiş bir hadise".

Türkiyedeki amerikan üsleri? Demirel için "Üs değil, tesis".

Demirel dürbünün ters tarafından bakıyor anlaşılan.. Ama, ya biz ne yapalım? Dürbünün doğru tarafından bir Başbakana bakıyoruz, göre göre ne görelim? Demireli görmüyor muyuz?

Görüldüğü gibi, Sükan için işler bu kadar basittir. Böylece durumunu korumuş ve üst kademede kalmıştır. Partisi muhalefetteyken Sükanın ilgilendiği, dış konulardır. Yakınlarına, Dışişleri Bakanı olmak istediğini söylemiştir. Bu sıralarda Amerika Dışişleri Bakanlığı bu adamın istikbalinin parlak olduğunu sezerek iki aylık bir dâvette bulunmuştur. Bu dâvet Sükanı çok etkilemiştir. Amerikalıların, bir arşiv odasında gösterdikleri mûcize, Sükanın aklını başından almıştır. Olay şudur: Amerikalılar kendisini bir arşiv odasına sokmuşlar ve bir çekmeceden çıkardıkları fişte Sükana, kimliğini, özelliklerini, zevklerini, özel hayatıyla ilgili bir sürü teferruatı okutmuşlardır. Sükan, Türkiyeye döndükten sonra bunu bir sohbette anlatmış ve şöyle demiştir:

"— Kardeşim, bu amerikalılar ne adamlar! Herifler nasıl çalışıyorlar, görseniz!"

Kader, Sükanı bu usulü uygulayabileceği bir makama getirmiş bulunmaktadır. Ancak Hükümete ilk girişi, Sağlık Bakanlığının kapısından olmuştur. Sağlık Bakanlığında nüfus plânlaması çalışmalarını engelliyerek, hastahane baştabip ve doktorlarını hallaç pamuğu gibi atarak tipik bir çalışma gösterdikten sonra ise İçişleri Bakanlığı koltuğuna oturmuştur.

Gayretli bir İçişleri Bakanı

Sükanın Demirel tarafından niçin bu makama oturtulduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ama Sükanın bu makama gelmeden önceki son başarıları bilinmektedir. Meselâ, Sağlık Bakanlığındaki son derece partizanca tutum ve tayinler, seçim işlerinden sorumlu Genel Başkan Yardımcısı olarak 10 Ekim 1965 seçimlerini AP'ye mahsus usullerle -ve büyük bir başarıyla- yürütmesi gibi...

Sükan İçişleri Bakanı olduktan sonra ilk iş olarak bazı ilgi çekici toplantılar yapmıştır. Elâzığda 17 valinin katıldığı bir toplantıda şöyle demiştir:

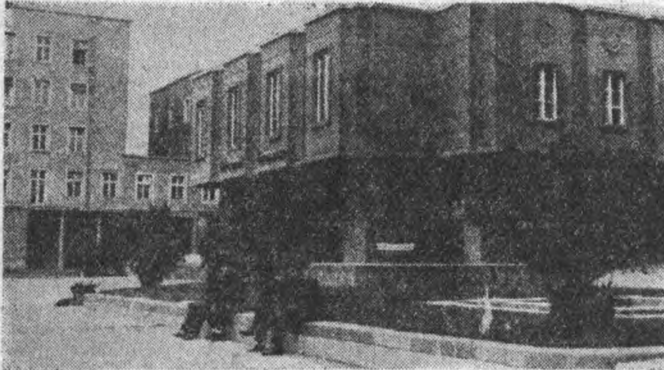
"— Ben zulme ve partizanlığa o kadar karşıyım ki, bana zulüm yapan, karıma ve çocuklarıma hakaret eden insana dahi bir şey yapmıyacağım.."

Sükanın "bana zulüm yapan" dediği şahıs, 27 Mayısta Ereğli Kaymakamı olan Orhan Zaimdir. Zaim, Sükan bu sözleri söylediği sırada Ankara Emniyet Müdürü idi. Sükan, Elazığdaki toplantıda teype geçen bu sözlerine rağmen, ilk olarak Orhan Zaimin merkeze alınması ve Kemal Aygünün polislerinden Muzaffer Çağların Ankara Emniyet Müdürlüğüne tayinine dair kararnameyi imzalamıştır. Sonra bu furya devam etmiştir. AP'den önseçimlere giren Enver Saatcigil Samsun, 1961 seçimlerinde AP Nevşehir adayı olan Nafi Tamer Zonguldak, eski Uşak DP adaylarından Ali Akarsu Erzurum, yine AP adaylarından Naci Çerezci Gaziantep valiliklerine atanmışlardır. Kış -kıyamette 400 rakamını bulan bu tayinlerde Sükanın en yakın müşaviri, Kemal Aygün olmuştur. İçişleri Bakanlığında, Tetkik Kurulunda ve diğer yerlerde görevlendirilenlerle birlikte 70'e yakın vali bulunmaktadır. Bu eski yöneticilerin çalışma yeri olarak tensip edilen odalarda dörder-beşer masa vardır. Bazı valiler iskemlede oturtulmaktadırlar. Nitekim Türk İdareciler Derneğinin son Genel Kurul toplantısında okunan Genel İdare Kurulu raporunda, türk idarecilerinin "göçmen kuşların hayatına imrendirecek" duruma sokulduğu ifade edilmiştir. Bu tayinler furyasında usûlsüz davranışlar da kendini göstermiştir. Meselâ, onbeş gün kadar önce, Emniyet Genel Müdürlüğü emrinde çalışmakta olan bir eski valinin, kararnamesiz olarak İstanbul Emniyet Müdürlüğünde çalışmak üzere tayini bunun örneğidir.

Sükan, AKİS muhabiri ile yaptığı görüşmede bu konuyla ilgili bir soruya:

"— Demokratik her memlekette hükümetler, kilit noktalarına kendi politikalarını uygulayacak elemanları getirmektedirler. Hattâ Demirperde memleketlerinde bile bu böyledir!" diye cevap vermiştir.

Burada Sükanın unuttuğu, türk âmme ve idare hukukunun, ne Başkanlık sisteminin yürürlükte olduğu Amerikaya ve ne de dikta sisteminin yürüdüğü Demirperde ülkelerine benzediğidir!.. Türk idare hukukuna göre idareci tarafsız olacak ve hükümetler kadar, hattâ daha da fazla kanunların emrinde bulunacaktır.

T.C. İçişleri Bakanlığı
Kadersiz bina

Sükanın icraatı sadece partizanlıktan ibaret de değildir. Sükan "Türkiyede komünizm tehlikesi" türküsü tutturarak baskı yoluna sapmış olanları gölgede bırakacak bir hızla kendini bu icraata kaptırmıştır. Çoluk çocuğun tevkifi, açık oturumlarda dayak olayları, kitap ve plâk toplatılması, hararetlenen bir komünizm edebiyatı ve başlatılan "McCarthy"cilik hep onun himayesindedir.

Gençlik üzerinde de oyun oynanmak istenmektedir. Emniyet kadrolarından maaşa bağlanan sağcı öğrenciler, İçişleri Bakanlığının makam odasına kapı çalmadan giren AP Gençlik Kolları Başkanları hep, ilgi çekici belirtilerdir. Öğrenci derneklerinin kapatılması için uygulanan usul de, bir zamanlar -27 Mayıs öncesinde- oynanan oyunlara, öğrenci derneği başkanlarının cebine bıçak konulması olaylarına benzemektedir. Üstelik İçişleri Bakanı,

Türkiye çapında bir genel savcının pozunu da benimsemiştir. Her ağzını açtığında "Volga rüzgârları"ndan, "Şimaldeki düşman"dan bahsetmektedir. Türkiye tarihinde en çok komünizm lâfı herhalde bugünlerde edilmektedir. Bu, görevi âsayişi temin olan bir Bakanın alemdarlığı ile yapılmaktadır! Sükan bütün bu icraatında, beğenilmeğe uğraşan bir amatör gibi hareket etmektedir. Başbakan Demirelden ve AP militanlarından ne biçim bir sinyal gelirse, bunun amplifikatörü ve uygulayıcısı Sükan olmaktadır.

Benzetmek gibi olmasın ama..

İşin en acayip -ve bugün için- tehlikeli tarafı ise, bu icraatın sahibi Sükanın halen, AP'nin seçim işlerinden sorumlu Genel Başkan Yardımcılığı ünvanını ve yetkisini devam ettirmesidir. Yani önümüzdeki seçimlerde, Anayasanın bilhassa seçimlerde tarafsız olmasını emrettiği İçişleri Bakanlığı ile bir partinin seçim mücadelesinin fiilî yöneticisi aynı adam olacaktır!.. Bu durum, 1946'dan bu yana en büyük seçim rezaletini yaratmazsa, buna şaşmak gerekir. Sükan ise, işin içinden çıkacağından emin, bu Genel Başkan Yardımcılığını bırakmamakta kararlıdır.

AP Genel İdare Kurulunda bile bu iki görevin aynı adamda birleşmesi tenkit edilirken, Sükan, bununla ilgili olarak sorulan,

"— Seçimde meselâ bir AP hatibi nizama riayet etmezse, bu olaya AP seçim mücadelesinin başkanı olarak mı, yoksa İçişleri Bakanı olarak mı bakacaksınız?" sorusuna, kanunlardan ve kendisinin bunlara riayetteki titizliğinden bahsederek cevap vermiştir. Ama Muhalefetin fikri bu değildir. CHP Genel Sekreter Yardımcısı Orhan Öztrak, bu konudaki fikrini şöyle izah etmiştir:

"— Ben Genel Sekreter Yardımcısı iken İçişleri Bakanı olduğum zaman bu görevimden istifa ettim. Bu, tarafsızlığın ilk şartlarından biridir. Böyle bir insanî vasıf var mı ki, iki ters hüviyeti ve yetkiyi ayrı ayrı kullansın da, bunlardan birini öbürüne tercih etmediğine dair objektif bir inanç yaratsın?.. Bu, mümkün değil!"

Netice olarak belirtmek gerekir ki, Faruk Sükanın gidişi gidiş değildir. 27 Mayıs öncesindeki bir İçişleri Bakanına -fakat surattaki gülümseme dışında... Çünkü öteki, tam aksine, hiç gülmezdi- fazla miktarda benzemeğe başlamıştır. Belki bir tek fark olabilir: Dr. Gedik gerçekten bir fanatikti. Dr. Sükan ise, geçen haftanın sonunda Pazar günü, maçta, Cumhurbaşkanına ait sarı koltuğa oturarak binlerce kişiye gösterdiği gibi, bir şeye inanmış olmaktan çok, zirvelere göz dikmesiyle dikkati çekmektedir.

Hükümet

"İşletme"ler

Başbakanlık muhabirleri, haftanın başında Pazartesi günü sabahın erken saatlerinden itibaren, Başbakan Süleyman Demirelin Buğday Sokaktaki evinin önünde toplanmağa başladılar. -Demirel, gazetecilerle görüşmek istediği zaman onları evine alır-. Biliyorlardı ki bu defa bürolarına elleri boş dönmeyeceklerdi. Zira Başbakan, geçtiğimiz hafta Cumartesi günü Başbakanlıktan ayrılırken, Pazartesi günü iktisadi konularda önemli bir haber açıklayacağını söylemişti.

Saat 10 oldu, 11 oldu, Başbakandan bir ses çıkmadı. Tam bu sırada İçişleri Bakanı Faruk Sükan geldi. Sükan, etrafını saran gazetecileri -her zamanki gibi- geniş tebessümüyle karşıladı, fakat soruları cevapsız bırakarak içeri girdi. Yarım saat sonra Demirelin yanından ayrılan Sükan, Türkiyede komünizmle nasıl mücadele edilmesi gerektiğini gazetecilere bir güzelce anlattıktan sonra, Kabinede yapılacak değişiklikle ilgili bir soruya:

"— Başbakan çalışmalarına devam ediyor" şeklinde cevap verdi.

Sükan Buğday Sokaktan ayrıldıktan sonra, Başbakanın evinin önünde 06 AK 130 plâka numaralı bir otomobil durdu. AP Adana milletvekili Sabahattin Baybura, otomobilden indikten sonra iki tarafına bakındı, bahçe kapısını açarak ilerlemeye başladı. Üzerinde siyah bir palto -nedense son günlerde, AP'liler arasında siyah ve lâcivert elbise giyinmek moda oldu-, elinde siyah bir rölöve şapka vardı. Kendine bir kere daha çekidüzen verdikten sonra zile bastı ve beklemeğe başladı. Kapıyı açan olmadı. Zile bu defa kuvvetlice bastı, kapı gene açılmadı. Baybura, neden sonra şansını bir defa daha denedi, sonuç alamayınca, bahçeden arka tarafa geçti. Fakat, nafile! "Bu, ahlâksızlıktır, ter-

Demirel Tiyatroda düşünüyor
Mavi boncuk politikasının iflâsı

biyesizliktir" diye söylenerek, hışımla, kapıda bekleyen otomobile doğru yürüdü. Bu sırada olayı izleyen bir gazeteci:

"— Başbakanla mı görüşecektiniz beyfendi?" diye sordu.

Damarına basıldığını anlayan Baybura, sinirli bir tavırla:

"— Hayır! Genel Başkanla görüşecektim" dedi.

Baybura, bu cevabıyla, gelişinin Kabine çalışmalarıyla hiçbir ilgisi olmadığını îma etmek istiyordu. Başbakanla görüşmeye geldiğini söyleseydi, "işletildiği" ortaya çıkacaktı. Bu yüzden, gelişini parti çalışmalarına bağlamak istedi. Halbuki Demirelin, Hükümete muhalif milletvekili ve senatörleri memnun edebilmek için Kabinede değişiklik yapılacağını söylemesinden sonra AP'liler arasında başlayan "işletme" numarası bu defa da Bayburaya isabet etmişti.

Bayburadan sonra Başbakanlık Müsteşarı Munis Faik Ozansoy ve Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığına vekâleten bakmakta olan Orhan Çapçı, ellerinde dosyalarla geldiler. Ne hikmettir bilinmez, az önce Adana milletvekiline açılmayan kapı, Ozansoy ile Çapçıya hemen açılıverdi. Mesele artık anlaşılmıştı: Demirel, çağırdıklarına kapıyı açtırıyor, dâvetsizleri ise kabul etmek lûtfunda bulunmuyordu. Plânlama Müsteşar Vekili saat 14'de Başbakanın yanından ayrılırken kapı bir süre kapanmadı. Az sonra kapı önünde Demirel göründü. Etrafını şöyle bir süzdükten sonra koruma memurlarına şöyle seslendi:

"— Gazeteci arkadaşlara haber verin, gelsinler!"

Anahtar kimde?

Demirel söze:

"— Size mühim haberler vereceğim" diye başladı.

O sırada çok gazeteci, "Herhalde amerikan yardımı alınıyor" şeklinde düşünmekten kendini alamadı. Oysa, ortada ne amerikan yardımı diye bir konu vardı, ne de önemli bir başka haber...

Demirel, çoğu zaman zaman gazetelerde yayınlanan haberleri altı kısımda topladı. Bunlar işçi dövizleri, tahsilât, ihracat ve ithalât, kredi, mevduat ve yatırımlarla ilgiliydi. Başbakanın verdiği rakamlara göre, bu alanlarda, 1966'nın ilk aylarında -1965 yılının ilk aylarına nazaran- artışlar olmuştu. Böyle devam ederse Türkiye kısa zamanda

Saadettin Bilgiç
"Benim adım dönme dolap..."

kalkınacak, "Nurlu Ufuklar"ın yolu açılmış olacaktı. Demirel, kıyaslamaları yaparken tam sekiz defa "Bunlar şâyân-ı memnuniyettir" sözünü kullandı.

Böylece, siyasî edebiyat bir deyim daha kazanmış oldu. Demirel, "Mühim haber"i açıkladıktan sonra gazetecilere yol göstermekten de geri kalmadı:

"— Bu, bir anahtardır. Bu anahtarı siz de zaman zaman işleyin."

Anahtarın nasıl işlenebileceğini bir an düşünen gazeteciler, Başbakanın ne söylemek istediğini anlamakta gecikmediler. Başbakan herhalde, "Bu anahtarı sık sık kullanın" demek istiyordu. Bunun anlamı ise açıktı: Bu haberler genişletilerek zaman zaman kullanılacak, böylece Senato kısmî seçimlerinin arefesinde iktidar partisi AP'nin propagandası yapılmış olacaktı!

Başbakan sözlerini tamamladıktan sonra, bir gazeteci:

"— Peki, Kabinede yapılacak değişiklik?.." der demez, Başbakan kulaklarına kadar kızardı, alnında boncuk boncuk terler birikmeye başladı. Herhalde zaman kazanmak için olacak, kafasını bir sağa, bir sola salladıktan sonra, yüzüne suni bir tebessüm oturtarak şöyle konuştu:

"— Her gün bir şeyler yazıyorsunuz. Bunu size bıraktım."

Bilinen, Demirelin Kabinede yapılacak değişikliği kimseye bırakmadığı, yeni formüller peşinde olduğudur. Demirelin, Hükümete muhalif ve Bakan olabilme ümidiyle yaşıyan AP'li milletvekili ve senatörlerin Kabinede revizyon yapılması için baskılarını artırdıkları kritik bir devrede, iktisadî konularda bilgi vermesi elbette ki sebepsiz değildir. Hükümet kurulduğu günlerde Grupta bilhassa Bilgiç ve arkadaşları tarafından sert tenkitlere hedef olunca, Bütçeden sonra Kabinede değişiklik yapılacağını söyleyen, fakat bunu gerçekleştirmeyen Demirel, şimdi de Senato seçimlerini mâzeret olarak göstermektedir. Bunun için de zaman kazanabilmek maksadıyla Hükümetin icraatını önplâna çıkarmayı uygun görmüştür. Maksat, dikkatleri başka istikamete çevirmek, halkoyunda, Kabinenin kuvvetli olduğu kanısını uyandırmaya çalışmaktır.

Fakat Demirel, verdiği demeçlerle **o kadar** angaje olmuştur ki, gecikmenin seçimlere kadar uzatılabileceğine kendisi de inanır görünmemektedir. Hükümet çevrelerinden sızan haberlere göre, Demirel bir toplantıda, revizyonun seçimlerden sonra yapılmasının parti menfaatleri bakımından yararlı olacağını ileri süren İç-Kabineye mensup Bakanlara şöyle karşılık vermiştir:

"— Haklısınız ama, değişikliğin yapılmaması halinde daha güç durumda kalabiliriz."

Bugün git, yarın gel..

Başbakanın, Kabine değişikliği konusunda yaptığı temasların en önemlisi, geçtiğimiz hafta Cuma günü cereyan etti. Demirel, Kabine kurulurken şartları kabul edilmediği için Bakan olmayan, fakat her vesileyle karşısına dikilen Bilgiçi evine çağırdı. Bir saat süren görüşmeden sonra Bilgiç, gazetecilere şöyle dedi:

"— Bakanlık için teklif aldım. Fikirlerimi Başbakana açıkladım. Benim, Kabineye girmem için şartlarım değil, mukabil görüşlerim vardır."

Demirel ise Başbakanlığa gitmek üzere evinden ayrılırken, Bil-

giçle Kabine değişikliği konusunu görüşmediğini söyledi. Sonra da şunu ekledi:

"— Kabine ilân edildiği zaman değişiklik yapılmış olur. Değişiklik yapıldığı zaman da ilân edilmiş olur."

Bu sözler Demirelin, gazetecilerin, Kabine değişikliği ile ilgili her sorusuna verdiği cevaptır. Bazı Demirelciler tarafından "veciz söz" olarak vasıflandırılan, aslında anlam taşımayan bu sözler, İç - Kabine mensubu Bakanlar tarafından da benimsenmiş görünmektedir.

Şimdi AP kulisinde söylenenler, Kabinede yapılacak değişikliğin daha fazla gecikmeyeceği yolundadır. Hemen herkes bu noktada görüş birliğine varırken, birbirini tutmayan haberler, Saadettin Bilgiçin Hükümette görev alıp almayacağı ile ilgilidir. Aslında Kabinede yapılacak değişikliğin ağırlık noktasını bu konu teşkil etmektedir. Bazı AP'liler, -bunlar Bilgiç taraftarlarıdır-, Cuma günü Demirelle yaptığı görüşmede Bilgiçin Hükümette görev almayı kabul ettiğini, Suudî Arabistandan dönüşünde Kabinenin açıklanacağını söylemektedirler. Fakat, Bilgiçin Başbakan Yardımcısı olarak mı, yoksa Bakan olarak mı görev alacağı hakkında bir açıklamada bulunmamaktadırlar.

Meselâ, Bilgiçin yakın arkadaşı Giresun milletvekili Ethem Kılıçoğlu, Pazartesi günü Meclis koridorlarında, Bilgiçle Demirelin anlaşmaya vardıklarını, kısa bir süre içinde Hükümetin ilân edileceğini söyledi.

"— Peki, madem ki anlaşmaya varıldı, niçin geciktiriliyor?" sorusuna ise şu cevabı verdi:

"— Hâlledilmeyen bir mesele var. Bunu açıklamaya mezun değilim."

Bir başka haber de, -kuvvetli ihtimal budur-, Demirelin, Bilgiçin öne sürdüğü Başbakan Yardımcılığı teklifini kabul etmediği yolundadır. Mutedil AP'liler, Demirelin, Bilgiçi sadece bir Bakan olarak Kabineye alabileceğini, rakîbinin Başbakan Yardımcısı olmasına tahammül edemeyeceğini ifade etmektedirler. Bunların bu konudaki yorumu şudur: Demirelin Bilgiçi Kabineye bir Bakan olarak almasındaki ısrarı, Grupun nazarında güçlü görünen hemşehrisini yıpratmak, böylece bir tehlikeden sıyrılmak ve rakipsiz kalmak içindir. Bilgiç ise bu oyuna kurban gitmemek için dayatmaktadır. Demirel, Bilgiçe Başbakan Yardımcılığı verdiği takdirde, tehlikenin azalmayıp büyüyeceğini bilmektedir. Bu yüzdendir ki, teklifleri Hükümette bir egemenlik kurmak amacını güden Bilgiç, gene Kabine dışında kalacaktır.

Bu yorumu yapan çevreler, "Bilgiç Efsanesi"nin yıkılmasında partinin selâmeti bakımından faydalar olacağına inandıklarından, Bilgiçin Bakan veya Başbakan Yardımcısı olarak Kabineye girmesini istemektedirler. Bildirildiğine göre, mûtediller, Başbakanla yaptıkları gizli bir toplantıda, şimşekleri üzerine çeken Mehmet Turgutun Kabine dışı bırakılmasını, İçişleri Bakanı Faruk Sükanın da yer değiştirmesini istemişlerdir. Başbakan, bu istekleri yerine getiremeyeceğini, Bilgiçin ise herhangi bir Bakanlığa razı olmadığını söylemiştir.

Şimdi beklenen, resmî bir ağızdan kabinenin açıklanmasıdır. Ancak, Hükümetin en yetkili üyelerinin verdikleri demeçlerin birbiriyle çeliştiği ve gerçekleşmediği gözönünde tutulursa, bu açıklamanın kimin tarafından yapılması gerektiği bir mesele olarak ortaya çıkabilirdi. Fakat, liste Cumhurbaşkanının onayından geçtikten sonra ilân edileceği için bu problem ortadan kalkmış olacaktır.

Bu arada bilinmesi gereken bir husus da, AP'de kaynayan kazanın kabine değişikliğiyle soğumayacağıdır.

İŞ Bankasında en az 200 liralık bir hesap açtırarak 12 Milyon liralık ikramiyelerin ilk çekilişine katılabilirsiniz. Kazanma şansınızı artırmak için tasarruflarınızın tamamını Türkiye İŞ Bankasına yatırmanız menfaatiniz icabıdır.	50 APARTMAN DAİRESİ	5 ADET 100.000 LİRA	50 ADET 10.000 LİRA	100 ADET 5.000 LİRA	500 ADET 1.000 LİRA	ve ayrıca ZENGİN PARA İKRAMİYELERİ

TÜRKİYE İŞ BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyetidir

(Yeni Ajans: 2312) — 116

XXVII

Mukavemet yarışının finişi başlıyor — Türkiye nin önünde açılan iki yol — İsmet Paşa seçimlerin ancak serbest yapılabileceğine, bunları C.H.P.'nin kazanacağına milleti ikna etmeye çalışıyor ve Menderes kendi Vatan Cephesine İs tanbulun milyonerlerini kaydediyor — İsmet Paşanın evinde bir amerikalı — Himmetdede macerası nasıl başladı?

Ben 1960'ın ilk beş ayını, on yıl sürmüş bir mukavemet yarışının sonuna benzetirim. O devrede iki büyük yarışı, İsmet Paşa ve Adnan Menderes bütün canlarını dişlerine takarak finişe kalktılar, neticede ipi, hem sinirlerine hâkim olması, hem korkunç tecrübesiyle İsmet Paşa göğüsledi.

O günler, koşunun bitmek üzere olduğunu görmemek imkânı kalmamıştı. Türkiyenin önünde iki yol vardı. Bunların biri, serbest seçimlerdi. Bu seçimlerde C.H.P.'nin kazanacağı ve iktidarın el değiştireceği açıktı. O takdirde D.P. Muhalefete geçecekti.

1960'da seçim yoluyla iktidar değişikliği gerçekleşseydi ne olurdu? O günler ortadaki bütün lâflara rağmen, bir devr-i sabıkın yaratılacağını ben sanmıyorum. İsmet Paşa zaten "Seçimleri kaybedeceklerdir ve benim elimden medenî derslerin en ağırını alacaklardır. Dürüst seçimin teminatını verirlerse rahat edeceklerdir. Vermezlerse gene gideceklerdir. Ama o zaman fena gideceklerdir" diyordu. Bir C.H.P. İktidarı, hukuk devleti nizamı içinde, bilhassa son yılların kanunsuzluklarını şüphesiz cezalandıracaktı. Fakat özel hiç bir tedbiri İsmet Paşa aldırmayacaktı, bir D.P. Muhalefeti, başında liderleri, güven içinde çalışacaktı, C.H.P. hemen kendi İlk Hedefler Beyannamesini yürürlüğe koyacaktı. Buna D.P.'nin yardımcı olacağını kestirmek de kehanet sayılmamalıdır. Zira artık iktidarı vermiş bulunacaktı ve 1950 öncesi plâklarına ister istemez dönecekti.

D.P. bu yolu tutmadı. Benim bildiğim, bunun sorumluluğunun en büyük ölçüde Celâl Bayara ait olduğudur. On yıllık saltanattan ve o yıllarda sattığı çalımdan sonra bu iptidaî insanın kudret mevkiinden gönül rızasıyla inmek olgunluğunu göstermesini beklemek hataydı. Halbuki Menderes, bilhassa heyecanlı anlarında "Ne varmış? İktidarı kaybedersek muhalefete geçeriz, onlara medenî bir muhalefetin nasıl yapıldığını tekrar gösteririz" diyebiliyordu. Eğer Bayar onu bu istikamete itseydi, Menderes söylediklerini göze alabilirdi. Fakat Bayar onu kendisine Sabık Başbakan dedirtmemek istikametine itti ve o temayülünü geliştirdi. Kararsız Mendereste iki temayül de vardı.

Türkiyenin önünde açılan ikinci yol, gerçekten, seçimleri ya yapmamak, ya açık şekilde kaba kuvvet kullanarak yapmak ve böyle kazanılacak seçimden alındığı bildirilen yetkiyle tek parti devrine dönmekti. Bu yol, tabii iki ihtimal taşıyordu. Yıllarca önce, Cumhuriyetin başlangıcında C.H.P. Terakkiperver Fırkayı kapatmak, bir tek parti devri açmak gücüne sahip bulunduğunu ispatlamıştı. Bu kadar yıl sonra, D.P.'de bu güç var mıydı? Güç varsa, ne âlâ. Ama yoksa, âkibet İsmet Paşanın ikazını yaptığı "fena düşüş" olacaktı.

D.P. fena düştü.

Benim bildiğim Menderesin, Nisan başında cereyan eden Kayseri Hadiselerine kadar, az çok hileli ve baskılı bir seçimi çıkar yol olarak düşündüğüdür. Bunu kazanacağını sanıyordu, kazanmasa bile kazandığını ilân etmesinin iktidarda kalmasına yeteceği fikrindeydi. Bayar, dürüst seçimle iktidarı vermek şıkkını bertaraf etmişti. Menderesin kanaati, köprübaşlarını elinde tuttuğuydu. Kayseri Hadiseleri bu hesapların doğru olmadığını ispat etti ve meşhur Tahkikat Komisyonu, iktidarda kalmak için bu tarz seçimlerin alternatifi olarak aynı ay kuruldu.

İsmet Paşa Menderesin oyununu baştan gördü. Başbakanın memlekete salmak istediği his, yılgınlıktı. Bir defa "Bunlar gitmez!" telkinini yapabilirse, partinin yarısını kazanmış olacaktı. Bundan dolayıdır ki İktidar 1960 ilkbaharının başında, memlekette adı bilinen, bilhassa varlıklı ne kadar kimse varsa hepsinin

üzerine büyük bir tazyikle yüklendi. Menderes, yanında Medenî Berk ve iş adamlarının ilgilendiği Bakanlıkların Bakanları olduğu halde İstanbula gitti. İktidarın teklifi basitti: Vatan Cephesine giren kazanacaktı! D.P. ne yapacak edecek, seçimleri alacaktı. Kaybetse de gitmeyecekti. Var mıydı bir diyeceği olan? Bu propagandayı kulaklara, bilhassa Kemal Aygün ile Ahmet Dallı fısıldıyorlardı.

Armatörler, sanayiciler, tüccar Menderesin İstanbulu bu ziyareti sırasında kendisine ziyafetler, kokteyller tertiplediler. Çoğu, kütle halinde V.C.'ye geçtiler. Martın 13'ünde Ankarada Parti Meclisi vardı. İsmet Paşa o toplantıdan eve döndüğünde söyledi: Vehbi Koçun C.H.P.'den istifası gelmiş!

Bunlar hep, radyolardan memlekete ilân olunuyordu. Şimdi, İsmet Paşanın tâbiriyle bir "sade vatandaş"ı düşününüz. Her gün, şu "ünlü vatandaş"ın, bu "ünlü vatandaş"ın C.H.P.'den ayrıldığı, V.C.'ye girdiği, Menderese methiye okuduğu ilân ediliyordu. D.P.'nin kuvveti, kudreti söyleniyor. "Sade vatandaş"ın yüreğinde bir eziklik doğmaz mı?

İşte İsmet Paşa, kendi finişinde bunun mücadelesini yaptı. Bir gün, güzel bir tâbir kullandı. "Tıpış tıpış gideceklerdir" dedi. Bu, çok tuttu. "Ünlü vatandaş"ların Menderes etrafında yaptıkları gövde gösterisine karşı ise halk ve en çok gençler İsmet Paşayı nerede görseler tezahürata başlıyorlardı. Bunların arasına daima üniformalı subaylar karışıyordu. O günlerin birinde, bir akşam Operaya gittik. "Salome" oynanıyordu. Biz çıkarken seyirciler İsmet Paşaya bir alkış tuttular ki orada bulunan Tevfik İleri sapsarı kesildi. Üniformalı subaylar selâma durmakla yetinmediler, İsmet Paşanın ellerini öptüler.

Finiş gittikçe heyecanlanıyordu.

Gene bu sıralarda Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyetinin kongresinde ilgi çekici bir hadise cereyan etti. D.P. bu cemiyetlerde bir avuç taraftarıyla İktidar lehinde havalar yaratmaya çalışıyordu. Hukuk Kongresinde, başlarında Eyüp Yardımcı diye Celal Yardımcının bir akrabası bulunan bu grup bir takrir verdi. Menderese bağlılık telgrafı gönderilmesini istiyorlardı.

Salonu dolduran iki bin hukuklu -kongre, İstanbuldaki Spor ve Sergi Sarayında yapılıyordu, kongre başkanı Tarık Zafer Tunaya idi- hiç bir tepki göstermedi. Başkan, önergeyi oya koydu. Lehinde sadece altı kişi parmak kaldırdı. Aleyhte bir tek oy çıkmadı. Önerge kabul olundu.

Bir dakika sonra, Başkanlık Divanına ikinci bir önerge geldi. İsmet Paşaya, irticaa karşı giriştiği mücadeleden dolayı tebrik telgrafı çekilmesi isteniliyordu. Daha Tunaya "İnönü" lâfını bitirmemişti ki bütün salon ayağa kalktı ve eşine rastlanmayan bir tezahürat başladı. Sivil polisler takriri verenlerin isimlerini tesbite çalışırlarken Hükümet Komiseri ileri fırladı, bağıra çağıra "Bu telgraf gönderilemez, siyasîdir" diyerek müdahalede bulundu. Tunaya "Başbakana çekilen telgraf siyasî sayılmaz da, İnönüye çekilen telgraf mı siyasî sayılır?" diye Komiserin ağzını tıkadı. O önergeyi oyladı. Altı kişi hariç bütün salon, alkışlarla kabul etti. Gençler iyi bir oyun oynamışlardı.

Ama tabii radyo o akşam sadece Menderese çekilen telgrafı okudu, ötekinden bahsetmedi bile..

İsmet Paşa Ankaradaki Amerikan Büyük Elçisi Fletcher Warren ile eşini, eve öğle yemeğine böyle bir hava içinde davet etti. O sıralarda Mecliste Bütçe görüşmeleri vardı. İsmet Paşanın niyeti Dışişleri Bütçesi vesilesiyle bir konuşma yapmak, bilhassa Amerikayla münasebetler üzerinde durmaktı. Bundan evvel Amerika Büyük Elçisini evinde misafir etmek ve onunla özel konuşmak istedi.

Büyük Elçi, yanında müsteşarı Mr. Cowles ile eşini de getireceğini söyledi. Bizden, Aksallar ve biz bulunacaktık. İsmet Paşalar henüz Ayten Sokaktaki küçük evde oturuyorlardı. Yemeği ayakta yapmaya karar verdik. İsmet Paşa Büyük Elçiyle, Aksal müsteşarıyla uzun uzadıya konuştular. Ben Büyük Elçiyle İsmet Paşaya tercümanlık yaptım. Hem İsmet Paşa, hem Aksal Warren'e ve müsteşarına C.H.P.'nin "Amerika Politikası"nı anlattılar. Bunun, İktidar tarafından C.H.P.'ye maledilen Amerika düşmanlığıyla hiç bir ilgisi bulunmadığını bildirdiler.

Fletcher Warren'in fazla bir şey anladığını sanmam.

Misafirler gittikten sonra İsmet Paşa bana, dış politika konuşmasına sıcağı sıcağına çalışmak istediğini söyledi. Bizim evin kütüphanesine geçtik. Orada İsmet Paşa, Büyük Elçiye bildirdiklerini yazılı hale soktu. Bunu bir hafta sonra, Mecliste dış politika nutku olarak söyledi. İsmet Paşa Amerika hakkında şöyle diyordu:

"— Bizim kanaatimizce Birleşik Amerika dostluğunun temelini hükümetten hükümete bir münasebet manzarasının ötesinde, milletten millete münasebet kaidesinde sağlam olarak muhafaza etmek lâzımdır. Amerikayla münasebetlerin sağlam tutulmasına zarar verecek tek unsur, bu münasebetlerin milletten millete olduğu hakikatini zedelemektir, böyle bir hatadan dikkatle sakınmak lâzımdır. Her iki memlekette iktidarda bulunan siyasî partiler gelip gidecek, fakat bu dostluğun temeli ve yürüyüşü mahfuz kalacaktır. Amerikayla münasebetlerimiz karşılıklı emniyet ve menfaat

ihtiyacıyla bağlanmış iki müstakil milletin ve devletin münasebetleri şeklinde gelişmekte devam edecektir. Amerika emin olmalıdır ki kendisi için en sağlam müttefik Türkiye, demokrasiyle idare edilen bir Türkiye olacaktır. Söylediklerim C.H.P.'nin bugün muhalefetteki ve yarın mesuliyetteki dış politika yoludur."

İsmet Paşa ilâve etti:

"— İkinci Cihan Harbinin başından beri biz savunmamızı Batı safında görüyoruz."

Gerçekten de bu fikirler İsmet Paşanın, sorumluluk aldığında takip edeceği dış politikanın da esası olacak, fakat amerikalılar o zamanki Büyük Elçileri Fletcher Warren'den daha anlayışlı çıkmayacaklar, buna mukabil devrin "öteki parti"si, D.P.'nin propaganda yolunu takip edecektir.

Bu dış politika konuşmasının eğlenceli bir hikâyesi oldu. İsmet Paşa konuşmasını bitirdi, indi. D.P.'liler konuşmayı çok beğendiler. İsmet Paşanın küçük cep ajendasının 25 Şubat tarihli yaprağında şu yazılıdır:

"Dış politikada beyanat yaptım. D.P.'liler doğru yola geldik diye memnun oldular. Sonra anlayacaklar."

İsmet Paşa bu konuşmasını "Bu açıklamada bizimle Demokrat İktidar arasındaki farkları herkes kendi anlayışına göre bulacaktır" diye bitirmişti.

İsmet Paşanın ajendasının 27 Şubat tarihli yaprağında yazılı olan ise şudur:

"Dış politika beyanatım üzerine narayı kopardılar."

İsmet Paşanın konuşmasını "Yukarda" dikkatli dikkatli okumuşlar, incelemişler. Bakmışlar ki, yumuşak kelimelerin altında yatan, D.P.'nin sakat ve talihsiz dış politikasının yaman bir tenkididir. O zaman, sahiden feryadı bastılar.

Biz o günler iki defa, İsmet Paşayla beraber İstanbula gittik. Birincisi acı bir vesileyle oldu. İsmet Paşanın doktor ağabeyi, Ahmet Mithat Temelli vefat etti. Kalabalık bir cenaze töreni yapıldı. Fakat D.P. Büyüklerinin, İsmet Paşanın annesi öldüğünde gösterdikleri ilgiden eser yoktu. Bayar ve Menderes, şimdi pek emin değilim ama, galiba taziyette dahi bulunmadılar. Hava tekrar son derece gerginleşmişti. D.P. Büyükleri böyle havalarda insanî münasebetlerin hepsini unuturlardı.

İstanbula ikinci gidişimiz Mart ortasında oldu. İsmet Paşa, partisi iktidara geldiği takdirde takip edeceği basın politikasını açıklamak istiyordu. Buna lüzum vardı. İktidarın basın üzerindeki tazyiki son haddine varmıştı. İsmet Paşaya, bunu İstanbulda yapmasının daha faydalı olabileceğini hatırlattım. Hapishanede gazeteciler de vardı. Onları da ziyaret edebilirdi. İsmet Paşa "Peki, öyleyse gidelim" dedi. Seyahate kayınvaldem de katıldı. Âni olarak hareket ettik.

Garda İsmet Paşayı muazzam bir kalabalık karşıladı. Evvelâ Haydarpaşa hastahanesinde jandarma muhafazasında tedavi edilen Ahmet Emin Yalmanı, sonra Toptaşı Cezaevinde bulunan Şahap Balcıoğlu ile Selâmi Akpınarı ziyaret ettik. Doktorlardan gardiyanlara herkes büyük ilgi gösterdi. Gelip İsmet Paşanın elini öptüler.

İsmet Paşayla o gün Taşlıktaki evde, yapacağı basın toplantısındaki konuşmasını hazırladık. 1960'da şahıslarla ilgili basın dâvaları bahis konusu kimsenin muvafakatıyla, savcılar tarafından açılıyordu. Savcılar İsmet Paşadan da bazı muvafakatlar almışlardı. Ben İsmet Paşanın gazeteci dâva etmesini hiç bir zaman doğru bulmamışımdır ve bunu Akiste, açıktan tenkit etmişizdir. İstanbulda İsmet Paşaya, bütün dâvalarından feragat etmesinin iyi olacağını söylediğimde bir an düşündü, sonra:

"— Doğru. İyi olur.." dedi.

Bunu, İstanbulda ilân ettik. Dâvadan vazgeçtiği gazeteler ve dergiler, kendisi hakkında en âdi ve çirkin şeyler yazmış irtica organlarıydı. Buna mukabil Menderes, kaşının altında gözün var diyen gazetecileri takipten vazgeçmedi. Cuma günü -İstanbula Perşembe günü gitmiştik- İsmet Paşa basın toplantısını Taşlıktaki evin alt salonunda yaptı. C.H.P. iktidarı alınca meşhur Basın Kanununu derhal kaldıracaktı ve İspat Hakkını kabul edecekti. İsmet Paşa şöyle dedi:

"— C.H.P. İktidarının tutumunu açık taahhütler halinde milletimize arzederim."

Seyahatin eğlenceli hadisesi Cumartesi günü cereyan etti.

Cumartesi günü İsmet Paşa Parti merkezine gidecek ve C.H.P. saflarına katılan binden fazla Üniversite öğrencisinin giriş kartlarını imzalayacaktı. Öğleden sonra Ali Sohtorik otomobilini Taşlığa gönderdi, ona bindik, Sultanahmetteki Parti merkezine gittik. Sultanahmet meydanına girdiğimizde bizi bir sürpriz bekliyordu. Her taraf polisle tutulmuştu. Ama, bu kadar değil. Polislerin bel kayışları yanına, kırmızı kutular içinde gözyaşartıcı gaz bombaları asılıydı. Gerçi bunların içinde hakiki gayret gösteren bir kaç komiserden ibaretti. Daha doğrusu iki yıldızlı, büyük patronu gibi siyah gözlüklü ve yuvarlak yüzlü, tıknaz bir memurun dışında hiç kimse fazla gayretli değildi. Ama, vazife vazifeydi ve polisler meydana bir tuhaf manzara veriyorlardı.

İsmet Paşa Parti merkezinde fazla kalmadı. Taşlıkta bazı randevuları vardı. Gençlerle bir hasbıhal yaptı, giriş beyannamelerini imzaladı. Gençler Recep Pekere ait binayı âdeta

Amerika Büyük Elçisi ve eşini İsmet Paşa evdeki yemekten sonra uğurluyor. Amerikanın Türkiyedeki itibarını zamanla kaybetmesinin sebebi, İsmet Paşanın temsil ettiği "Haysiyetli Politika"yı amerikan alevhtarlığı sanmasıdır. Bu teşhis hatası ona ilerde daha pahalıya mal olacaktır.

yıkmak üzereydiler. O derece heyecana gelmişlerdi. İsmet Paşa alkışlar arasında ayrıldı. Eve dönüyorduk.

Halbuki İktidara yanlış bir haber verilmişti. Denilmişti ki: İsmet Paşa Parti merkezinden çıkıp Beyazıt civarındaki bir C.H.P. Ocağının açılışında hazır bulunacaktır. Bu açılışa Parti merkezindeki üniversiteliler de gidecekler ve orada bir gösteri yapılacaktır. Buna mani olmak için üniversitelileri Sultanahmet meydanından dışarı çıkarmamak lâzımdır.

Polis gençleri evvela Parti binasının bahçesine kilitledi. Sonra, baktı olacak gibi değil, bunları bırakmaya başladı. Bahçeden çıkabilen öğrenciler ufak gruplar halinde İl Merkezinin önünden Sultanahmet tramvay caddesine doğru yürümeye başladılar. Tam bu sırada, Eminönü Emniyet Amiri olan meşhur Zeki Şahin bir jiple gelip yetişti. Ufak gruplar, sessiz yürüyorlardı. Zeki Şahinin emri üzerine eli coplu, beli bombalı polisler o sırada tramvay caddesine varmış bulunan öğrencileri kuşattılar ve dağılmaları için bağırmaya başladılar. Zeki Şahin ayrıca, Sultanahmet meydanında, Tapu dairesinin önünde duran bir "cemse"ye öğrencilerin üzerine yürümesi için emir verdi. 200 kişilik münferit gruplar halinde bulunan öğrenciler bu çok taraflı hücum karşısında şaşırdılar. Hazır Kuvvet Ekibi de, gene Zeki Şahinin verdiği emir üzerine, oradan kaçamayan öğrencileri rastgele yakalayıp otomobillere doldurmaya başladı. Büyük bir kısmı dağılan öğrencilerden ancak 31 tanesini yakalayan polisler bunları Alemdar Merkezine götürdüler, kendilerine suçlarını orada söylediler: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa muhalefet. Ortada ne toplanan vardı, ne gösteri yürüyüşü yapan. Nitekim akşam savcılık, gençlerin hepsini bıraktı. İktidar tam çılgın haline yaklaşıyordu. Zaten 28 Nisanın meşhur Üniversite Hadiseleri de, gene Zeki Şahinin eliyle ve böyle başlatılacaktır.

İsmet Paşanın o gün öğleden sonraki ran-

devusu, Taşlıkta, Üniversite Rektörü Sıddık Sami Onarlaydı. Sıddık Samiye ben telefon ettim ve İsmet Paşanın kendisiyle görüşmek istediğini bildirdim. "Emrederler" dedi. O gün İsmet Paşa Taşlıkta, yarımşar saat arayla bir çok kimseyle görüştü ve bu temasları D.P. İktidarını fena halde tutuşturdu. Sabahleyin Hüseyin Nail Kubalıyla Behçet Kemal Çağlar geldiler. Öğleden sonra, biz Parti Merkezinden döndüğümüzde gazeteciler peşimizdeydi. Bazı ziyaretler olduğunu duymuşlardı. Taşlıktaki evin önüne karargâh kurdular. Bu sırada, yukardan Sıddık Sami Onar belirdi. Rektör, evin önünde gazetecileri görünce bir an şaşırdı. Gazeteciler "İsmet Paşayı mı göreceksiniz?" diye sorduklarında sinirlendi, sert bir sesle gezmeye çıktığını söyledi. Evin önünden geçip aşağıya, Taşlık kahvehanesine doğru yürüdü. Sonra, her halde böyle bir ziyarette anormal taraf olmadığını kabul etmiş olacak ki döndü, tekrar eve geldi. Memleketteki hava ne de olsa, koskoca bir rektör üzerinde bile tesir icra etmişti. Ben, Hocaların Hocasının bu tereddüdünü hep yadırgamışımdır.

Rektörü C.H.P. İktidarının son Genel Kurmay Başkanı emekli orgeneral Abdurrahman Nafiz Gürman takip etti. Sonra, eski Genel Kurmay İkinci Başkanı emekli orgeneral Şahap Gürler geldi. Arkadan Ord. Prof. Zeki Eren İsmet Paşayla görüştü. Emekli orgeneral Abdülkadir Seven, sendikacı Bahir Ersoy, iki emekli general daha ziyarette bulundular. Bir akşam önce de İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Burhan Felek Taşlıktaydı.

Ziyaretler karşısında İktidar kıyameti kopardı. Ertesi Pazar günü D.P. kongrelerinde hatipler soruyorlardı: "Bu adam kendini ne zannediyor? Bir ihtilâl mi hazırlıyor?"

O Pazar günü İsmet Paşa İstanbulun gecekondu mahallelerini gezdi, göçmenlerle görüştü. D.P. göçmenler arasında sıkı bir propagandaya girişmişti. Her yerde Demokratlar göçmenlere diyorlardı ki: Eğer C.H.P. iktidara gelirse, sizi yurt dışına sürecektir! İsmet Paşa onlara teminat verdi: C.H.P. İktidarı göçmenlerin dertlerini en geniş şekilde halledecekti.

C.H.P. İktidarı.. C.H.P. İktidarı.. C.H.P. İktidarı.. İsmet Paşa o İstanbul seyahatinde hep bundan bahsetti. Sanki yarın bir seçim yapılacaktı ve C.H.P.'nin iktidarı alması muhakkaktı. Nitekim Taşlıkta görüştüğü kimselerle de, Demokratların sandıkları gibi ihtilâl hazırlığı yapmadı. Onlardan, seçimlerde C.H.P. adayı olmayı isteyip istemediklerini sordu. -Sonradan bu, İsmet Paşanın Sıddık Sami Onara Cumhurbaşkanlığı teklif ettiği şekilde yayıldı-. Kubalı ve Onar siyaset hayatına girmek için hiç bir arzu taşımadıklarını, akademik kariyerde kalacaklarını, fakat kalben ve fikren İsmet Paşanın savunduğu görüşlerden yana olduklarını, o fikirlerin zafer kazanmasi için mücadelelerine devam edeceklerini bildirdiler. Behçet Kemal Çağlar da çalışmalarını partinin dışında yapmasının daha faydalı olduğunu söyledi. Gerçekten de şair o günler son derece faaldi ve kendi sahasında çalışmaların en verimlisini yapıyordu.

İsmet Paşa bu "C.H.P. İktidarı" sözünü, kulaklarda kalsın diye tekrarlıyordu. Menderesin yıldırmak istediği kütlelere bu ümit bir ışık olacaktı, baskılara ona güvenilerek dayanılacaktı. İstanbuldan döndüğümüz gün Ankarada ilan edildi: İsmet Paşa Nisan ayında Kayseri, Samsun ve Amasyaya gidecekti. Bunlardan Kayseri Seyahatinin hadiseler zincirinde bir dönüm noktası olacağını, tabii o günler bilmiyorduk. Kayseri Seyahatinin tarihi 3 Nisan olarak tesbit edildi. 3 Nisanda C.H.P.'nin orada il kongresi toplanacaktı. Her şeyin başlangıcını teşkil eden Yeşilhisar Hadiseleri, İsmet Paşanın Ankaraya döndüğü 21 Martla 3 Nisan arasında, bir hiç yüzünden çıktı.

Yeşilhisar Kayserinin bir ilçesidir. Orada Tarım Kredi Kooperatifinin kongresi yapıldı ve Demokratlar bunu, tantanayla kaybettiler. Ama buna tahammül, seçimleri kaybetmekten daha ağır gelmiş olacak ki mağlûp taraftan ekipler galip taraf mensuplarından bazılarının evlerine tecavüz ettiler, itişip kakışmalar oldu. Bunu şikâyetler takip etti. Bazı D.P.'liler de, C.H.P.'liler de jandarma karakolunda nezaret altına alındılar. Fakat D.P.'lilerin C.H.P.'lilerle eşit muamele görmesini hakaret sayan D.P. Başkanı derhal müdahale etti ve taraflarını serbest bıraktırdı. Buna mukabil nezaret altındaki C.H.P.'li karakolda kaldı, bir süre sonra da feryatları dışardan duyulmaya başlandı. Bunun üzerine halk müdahale etti, dayak yiyen C.H.P.'liyi bıraktırdı. Bu C.H.P.'li çarşıda orası burası şişmiş vücudunu gösterince D.P.'li Başkanın büsbütün tepesi attı. "Mesuliyet benimdir, temizleyin bunları.." diye bağırmaya başladı. Eh, emir yüksek yerden gelir de Yeşilhisarın aslan Demokratları dururlar mı? Bunlardan iki tanesi çektiler tabancalarını ve halka ateş açtılar. İki kişiyi onlar yaraladılar. Halk bunun üzerine galeyana geldi. Mütecavizleri kovaladı, Kaymakamdan ve Savcıdan harekete geçmelerini istedi. Bunun adı, isyan oldu. Yeşilhisarda C.H.P.'liler isyan etmişlerdi! İşe polis müdahale etti. İki kişiyi de onlar kurşunladılar. Bu, karışıklığı büsbütün arttırdı. Yaralananların şikâyeti üzerine tabancalı iki Demokrat tevkif olundular, fakat ortalık durulmadı. Kayseriden Vali ve öteki idareciler Yeşilhisara koşuştular. Yeşilhisarın adı bir anda bütün Türkiyede duyuldu. C.H.P. Merkezi de derhal Kayseriye bir tahkik heyeti gönderdi.

Kemal Satır, Nüvit Yetkin, Atalay Akan ve Turhan Feyzioğlu önce Kayseriye gittiler, hastahanede yatan yaralılarla görüştüler, Yeşilhisara geçtiler. Oradan müşterek bir beyanat vererek hadisenin gerçek mahiyetini açıkladılar: D.P. bir seçim mağlûbiyetini hazmedememiş ve baskı teşebbüsüne geçmiş, bunun üzerine halktan hak ettiği dersi almıştı. Bu beyanat İktidarın bütün şimşeklerini C.H.P.'nin, İsmet Paşanın, C.H.P. ileri gelenlerinin üzerine çekti. O geceki Radyo Gazetesini hâlâ hatırlarım. Ağıza alınmayacak küfürleri birbiri peşine fütursuzca sıraladılar. Radyo Gazetesine İsmail Rüştü Aksal küfürsüz, fakat aynı sertlikte bir cevap verdi. İktidarın mukabelesi, Yeşilhisar Hadiselerine koydurulan yayın yasağı oldu. C.H.P. meseleyi Meclise götüreceğini ilan etti. Bütün bu olup bitenler Türkiyenin gözünün İsmet Paşanın evvelden kararlaştırılmış Kayseri Seyahatine çevrilmesi neticesini verdi.

Biz Kayseriye 2 Nisanda, motörlü trenle gidecektik. İsmet Paşa 3 Nisandaki il kongresinde nutkunu söyleyecek, o gün Kayseriden ayrılacak, 4 Nisanda Ankarada olacaktı. 29 Martta Şeker Bayramı başladığından Meclis 4 Marta kadar tatile girmişti. Kayseri macerası 2 Nisan günü sabahın dördünde, İsmet Paşanın evine gelen bir yıldırım telgrafıyla açıldı.

O Bayram İsmet Paşanın kardeşinin kızı, eşiyle birlikte Ankaradaydılar. İsmet, Paşalarda kalıyorlardı. Sabahın dördünde kapı çalınmış, kapıyı bizim damat, Erdem İlmen açmış. Bakmış, postacı. Postacı makbuzu Erdeme imzalatmış, İsmet İnönünün adına olan yıldırım telgrafını ona vermiş. Erdemi, yukarıya odasına çıktığında bir düşünce almış: İsmet Paşayı uyandırıp telgrafı versin mi, yoksa sabahı mı beklesin? Motörlü tren yedi buçukta hareket edeceği için İsmet Paşa altıda kalkacaktı. Erdem bana, yandaki eve telefon etti. Telgrafı okutturdum. Kayseri Valisi Ahmet Kınıktan geliyordu. Vali bey İsmet Paşaya, Kayseriye gelmemesini tebliğ ediyordu. Erdeme, telgrafın fazla acelesi olmadığını söyledim. İsmet Paşanın uyanmasına zaten iki saat kalmıştı.

Altıda yandaki eve geçtim. İsmet Paşa kalktığında telgrafı kendisine verdim. Okudu, yazı masasının üzerine fırlattı. "Maskara, beni Said-i Kürdî zannediyor galiba" dedi. O sıralarda Hükümet Said-î Kürdîye Emirdağdan dışarı çıkmaması emrini vermişti. İsmet Paşa bana, arkadaşlarını acele eve çağırmamı söyledi. Merkez İdare Kurulu üyelerine telefon ederek İsmet Paşanın kendilerini istediğini bildirdim. Bunların bazıları zaten Kayseriye bizimle beraber geleceklerdi.

İsmet Paşa yıkandı, traş oldu, giyindi. Anladım ki Kayseriye gidilecekti. Vali Kayseride havanın gergin olduğunu belirtiyor, parti kon-

Vatandaşın seyahat hürriyetini tahdit etmeğe yeltenecek kadar kendini D.P. Büyüklerine adamış olan talihsiz Ahmet Kınık, İsmet Paşadan papara yemiş unutulmaz valilerden biridir. Bu tip valilerin 27 Mayısı çabuklaştırmadaki rolleri inkâr edilemez.

grelerini menettiğini söylüyor, bir hadise çıkmaması için İsmet Paşanın gelmemesini bildiriyordu. İsmet Paşa arkadaşlarıyla kısa bir istişare yaptı. Bunların bir kısmı tereddütler söylediler. Çoğunluk, gidilmesinden yanaydı. İsmet Paşanın kararı ise, kesindi. Elbette ki gidecekti. Vali kongreleri men mi etmişti? Pek âlâ. Kongre yapılmayacaktı. Ama İsmet Paşa gidecek ve durumu görecekti. İsmet Paşanın -yahut her hangi bir vatandaşın- seyahat hürriyeti nasıl tahdit ediliyordu?

Bu sırada D.P. Büyüklerinin, İsmet Paşanın kararının ne olacağını merakla beklediklerinden şüphe yoktur. İsmet Paşanın evi önünde durmak ve İsmet Paşayı takip etmekle görevli polis Chevrolet'si, içi Birinci Şube memuru dolu olduğu halde köşe başında etrafı kolaçan ediyor, gelip gidenleri telsiz telefonla bildiriyordu.

İsmet Paşa Kayseri Valisine bir cevap yazdırttı. Bunda Valiye, hareketinin manasını açık açık bildirdikten sonra Yeşilhisar Hadi-

seleri hakkındaki ithamlarını reddediyor, Kayseriye hareket ettiğini haber veriyordu. Saat 7.15'de evden çıktık. Arkamızda polis otomobili, istasyona geldik. Motörlü trene bindik. Tren, zamanında kalktı.

O sabahın daha erken saatinde, ikide, Kayseride Vali C.H.P. İl İdare Kurulunu vilâyete davet etmiş. Kurul üyeleri gitmişler. Orada Valinin bir tebliğiyle karşılaşmışlar. Vali, daha sonra yıldırım telgrafla İsmet Paşaya tebliğ ettiği hususları onlara tebliğ etmek istiyormuş. Üyeler gülmüşler. Bu saatte tebligat yapılamayacağını, zaten tebligatın da il başkanına yapılması gerektiğini söylemişler. Vali il başkanını sormuş. Üyeler nerede olduğunu bilmediklerini ileri sürmüşler. Vali "bir dakika" diyerek yandaki odaya geçmiş. Yandaki odada Kayserinin Demokrat milletvekilleri, başlarında Kâmil Gündeş, varmışlar. Zaten hareketi idare edenler onlardı. Vali, onlara C.H.P.'lilerin sözlerini nakletmiş. Bunun üzerine milletvekilleri Valiyi, yeni talimatla C.H.P.'lilerin yanına göndermişler. Vali C.H.P.'lileri bir sürü tehdit etmiş. İsmet Paşa geldiğinde bir hareket olursa kanunları bütün şiddetiyle tatbik edeceğini bildirmiş. C.H.P.'liler omuz silkip vilâyetten ayrılmışlar. Bundan sonra Vali ile D.P.'liler İsmet Paşaya gönderilen telgrafı hazırlamışlar.

Bizim yolculuğumuz, Himmetdede istasyonuna kadar zevkli geçti. Halk, ilk istasyondan itibaren İsmet Paşaya tezahürata başladı. Kalabalık kütleler yollara çıkmışlardı. Tren durduğunda İsmet Paşa kendilerini pencereden selâmlıyordu. Hemen her yerde halk "Hürriyet! Hürriyet!" diye bağırdı. Bu yolculuğun benim hiç unutmayacağım manzarası Çılbah istasyonu civarında karşımıza çıktı. Tren bu istasyona yaklaşıyordu ki yolun kenarında beyaz ata binmiş bir süvari belirdi. Süvari elinde, rüzgârda dalgalanan altıoklu bayrağı taşıyordu. At dörtnala gidiyor, trenin süratine ayak uydurmaya muvaffak oluyordu. Manzarada gerçekten efsanevî bir hava vardı. Süvarinin altındaki at, sanki D.P. İktidarının sonunu haber veren Apokalipsin beyaz atıydı.

Heyecan Çılbah istasyonunda, Kanlıca istasyonunda devam etti. Kanlıcada, önlerinde kurbanlarıyla köylüler bekleşiyordu. Karasenirköyde ise köylüler bir C.H.P. bayrağıyla gelmişlerdi ve çoşkun tezahürat yapıyorlardı. Bütün bölgenin ayakta olduğu görülüyordu.

Himmetdede istasyonuna bu hava içinde geldik. Himmetdede Kayseriye 32 kilometre mesafededir.

Tren, tıpkı öteki istasyonlarda olduğu gibi Himmetdedede de durdu ama, öteki istasyonlardakinin aksine, bir türlü kalkmak bilmedi. Zaten perondan bir miktar geride durulmuştu. Pencerelerden köy görünüyordu. Bir köşeye renkli elbiseleri içinde kadınlar birikmişti. Önlerinde askerler vardı. Bir kadın kümeden ayrılsa, askerler tüfekleriyle onu diziye sokuyorlardı. Buna rağmen kadınlar, avazları çıktığı kadar "Yaşasın İsmet Paşa.. Hürriyet.. Hürriyet.." diye bağırmaktan geri kalmıyorlardı. Durur durmaz tren, etrafta yer almış askerler tarafından sarıldı. Ne olup bittiğinden haberdar değildik ama bir hadisenin cereyan etmekte olduğunu anlamak zor değildi. İsmet Paşa sâkin, bekliyordu.

Trenin durmasından bir kaç dakika sonra kahverengi elbiseli, gri şapkalı, ince sivri burunlu, orta boylu sevimsiz bir adam, arkasında kısa boylu, bedbaht edalı ve mahcup bir jandarma yarbayı bulunduğu halde vagona girdi. İsmet Paşanın önüne geldi. Şapkasını çıkararak kendisini takdim etti: Kayseri Vali Muaviniydi. Yarbay ise, Vilayet Jandarma Komutanıydı.

İsmet Paşa, Vali Muavininin bir lâf ilâve etmesine vakit bırakmaksızın adamı kolundan çekip pencereden bakmaya zorladı, kadınları gösterdi.

"— Şu manzaraya bak! Kadınları sarmışlar. İçlerinden biri tek adım atınca, tüfekle yerlerine iade ediyorlar. Ne var? Bunlar bomba mı taşıyorlar?"

Vali Muavini bu hiç beklemediği hitap karşısında şaşırdı. Kekeliyerek:

"— Paşam, size Valinin bir tebliğini getirdim" dedi.

İsmet Paşa sordu:

"— Neymiş o?"

"— Efendim, sizin Kayseriye girişiniz vilâyet makamı tarafından mahzurlu görüldü. Bu bakımdan Ankaraya dönmeniz gerekiyor."

Vali Muavini İsmet Paşaya bir de zarf uzattı ve:

"— Vali beyin bu sabahki telgrafınıza cevabıdır" dedi.

İsmet Paşanın yüzünün bir anda döndüğünü farkettim. Zarfı açmaya dahi lüzum görmeksizin yırtıp Vali Muavininin suratına fırlattı, sonra:

"— Ne hakla?." diye gürledi.

Devam etti:

"— Siz beni hangi hakla yolumdan alakoyabilirmişsiniz? Hangi selâhiyetle? Örfî İdare mi ilân edildi? Ben Kayseriye gideceğim."

Vali Muavini titrek, fakat azimli görünmeye çalışan bir sesle mukabele etti:

"— Gidemeyeceksiniz Paşam! Kati emir aldım. Sizi Kayseriye sokmayacağız.."

İsmet Paşa hiddetle bağırdı:

"— Gidemeyeceğim, ha? Gidip gitmeyeceğimi görürsün.. Bu emir gayrikanunî, gayrimeşru bir emirdir. Hiç kimsenin beni yolumdan ala-

İsmet Paşayla yanyana evlerde oturduğumuzdan akşamları bize geliyor, çocuklarla oynuyor, giriştiği sıkı mücadelede böyle dinleniyordu. Zaten çocuklardan, sonra, bir daha ayrılmadı ve çocuklar onun hayatının bir parçası oldular.

koymaya hakkı yoktur ve hiç kimse buna muktedir değildir. Kayseriye gideceğim."

Vali Muavini, kendisine emir verenlerin kudreti hakkında yanlış teşhis koyduğundan bu sefer biraz daha cakalı:

"— Gidemeyeceksiniz Paşam. Tren kalkmayacaktır. Ancak Ankaraya dönebilirsiniz. Emir aldım" dedi.

İsmet Paşa Vali Muavinine ve Jandarma Komutanına son derece sert bir sesle tekrar etti:

"— Aldığınız emir gayrımeşrudur, gayrıkanunîdir. Uşakta da beni vurmaları için emir vermişlerdi. Ama oradaki idare âmirleri, subaylar şerefli, haysiyetli kimselerdi. Bu emirleri dinlemediler."

İnce, sivri burunlu Vali Muavini bu ağır sözleri hazmetti, sadece:

"— Emirde katiyet var, Paşam" demekle yetindi.

Yolun kenarında iki taksiyle bir otobüs bekliyordu. Vali Muavini, bunların İsmet Paşayla arkadaşlarını Ankaraya geri götürmek için Vilayet tarafından sağlandığını söyledi. İsmet Paşa alaylı bir tavırla:

"— Maşallah! Demek vasıtaları da hazırlamışlar" dedi ve devam etti:

"— Kayseriye gidip gidemeyeceğimi şimdi ben sana gösteririm."

Hükümetin temsilcisi tekrarladı:

"— Gidemeyeceksiniz, Paşam. Sizi bırakmayacağız.."

İsmet Paşayla D.P. İktidarı arasındaki ilk açık kuvvet denemesi, işte 2 Nisan 1960 günü, Himmetdede istasyonunda böyle başladı.

Gelecek yazı

Ordu vaziyetini ilk defa belli ediyor

Anlaşmalar

Mirasyedi rahatlığı

Hindistan Başbakanı Bayan Gandinin, yiyecek ve kredi isteğiyle Moskova ve Batı başkentlerini gezdiği günlerde Türkiye de Amerika ile yeni tarımsal mal fazlaları anlaşmasını imzalamış bulunuyordu. Radyoların kısa bir haberle duyurdukları anlaşmadan sonra Başkentte, iktisadî konularla ilgilenenler o gece biribirlerine soruyorlardı:

"— Şaşılacak şey!. Soya ve pirinçten haber yok. Pirinç Hindistana verilecek, bu belli. Fakat soya ne oldu?"

Maliyecilerin itiraz ettikleri ağır şartlar, ilk hesaplara göre soya ve pirinç de dahil, 32-40 milyon dolarlık bir anlaşma üzerinde uygulanacaktı. Fakat hiç umulmayan bir sonuçla, yeni anlaşma 19 milyon dolarlık bir anlaşma olarak imzalandı ve sadece 20 bin ton mısırla 300 bin ton buğday ithali söz konusu edildi.

Daha geçen aya kadar surplus anlaşmasının 32-40 milyon dolarlık bir ithalâtı kapsayacak genişlikte olacağı ilgililerce belirtiliyordu. Dürüst bir Hükümet üyesi ise, yapılacak anlaşmadan dert yanarken:

"— Amerikanın şartları ağır, görüşmelerdeki tutumu üzücü. Ama ne şartla olursa olsun, anlaşmayı imzalayacağız. Amerika, 'başka türlü mal vermem' diyor" şeklinde konuşmuştur.

Amerika özellikle soya yağı ile Türkiyeyi dışardan likit yağ almaya alıştırdıktan ve içerdeki margarin sanayicilerinin, soya yağının nisbeten ucuz olması yüzünden, nüfuzlarını dışardan yağ ithali lehine kullandıklarını gördükten sonra şartlarını ağırlaştırmıştır. Şimdi yapılan anlaşma ile, maliyecilerin Bakana ve Hükümete bir rapor vermelerine yol açan bu şartlar kabul edilmiştir.

Anlaşmanın mahiyeti

1965 sonunda margarin ham maddesi olarak soya temel madde haline geldiği ve yeterince bulunamadığı, yıllardır izlenen bu kolay, fakat yanlış politika yüzünden ayçiçeği üretimi gerilediği için, Türkiyenin "muhtaçlık derecesi" artmıştır. Anlaşmanın bu yıl başlayan müzakerelerinde ise Amerika kendisini ağırdan satmış ve AID'nin Washington merkezinde hazırlanan yeni anlaşma taslağı geldiği zaman Maliye ve Ticaret Bakanlıkları uzmanları şaşırıp kalmışlardır. Ağır şartları yüzünden tenkit edilen surplus anlaşmasını Amerika Hükümeti daha da ağırlaştırmak istemekte olduğunu göstermiş, anlaşmanın bizim tarafımızdan değiştirilmek istenen şartlarında ısrar etmiştir. Ayrıca, anlaşmanın hacmi ne olursa, bunun yüzde 17,5'ini değil, yüzde 35'ini yabancı şirketlere kredi olarak vermek istemiştir.

Cooley kredileri üzerindeki bu oyuna ilk tepkiyi Maliye Bakanlığının aklı başında uzmanları göstermiş ve Bakana bir rapor hazırlamışlardır. Soğukkanlılığını son günlerde kaybeden Maliye Bakanı Gürsan, bu raporu okumuş, Ticaret Bakanlığına duyurmuştur. Rapor, bu şartlarla yapılacak bir surplus anlaşmasının Türkiyeye malî yönden birşey kazandırmayacağını, karşılık paraların mevcut şartlarla bile Türkiyenin anlaşmadan elde edeceği döviz kazançlarını silip süpürdüğünü, yeni şartların ise bile bile lâdes demek olacağını belirtmektedir. Ayrıca, karşılık paraların kalan kısmı üzerinde de AID'nin denetleme yetkisi vardır. Anlaşmadaki bir şart yüzünden "Plân ve yıllık programlarda olmayan işler için" de bu paralardan kredi açılmakta ve birçok devlet dairesi, demode amerikan malzemesi ithal etmek zorunda bırakılmaktadır. Bu işlerde ise, ricacı dairenin arkasında ekseriyetle AID'den bir ilgili bulunmaktadır. Maliyeciler, AID'nin bu çeşit "hayırseverlik"ini de önlemek gerektiği düşüncesindedirler.

Karanlık gidiş

1955 yıllarında, amerikalı uzmanlara Petrol Kanunu hazırlattırıp, dostlarımıza "gaspedilemez" haklar tanındığı sıralarda, Amerika ile surplus anlaşması imzalanıyordu. Bu anlaşmadan sonra tarımsal üretim düşmeye, türk halkının beslenme standartları değişmeye ve likit yağ tüketimi azalırken, katı yağ tüketimi hızla artmaya başlamıştır. Dünyanın en çok tahıl yiyen halkı olan türk halkının daha çok proteinli besinlere ihtiyacı varken, gitgide daha çok miktarlarda, bazan gerçek üretim açığından daha da fazla likit yağ ve tahıl ithal edilmeğe, böylece, amerikan üretim fazlaları, Menderes zamanının türk li rası ile de olsa, değerlendirilmeğe başlanmıştır. 1963'de 100,8 bin ton, 1964'de 104 bin ton ve 1965'de - zeytinyağı üretiminin ihraç güçlüğü yaratacak kadar fazla olduğu bir yılda - 65 bin ton soya yağı ithal edilmiş ve Türkiye, kendi üretebildiği sıvı yağları bir kenara bırakıp, Amerikadan daha ucuza ithal edilebilen yağlara yönelmiştir. Ziraat Odalarının açıkladığı gibi, Marmara ve Trakyadaki ayçiçeği yağı fabrikaları kapılarını kapatmışlardır. Amerikaya tam anlamıyla bağlanılmıştır. Türk halkı, Akdeniz bölgesinde yaşayan bütün milletlerin tersine, tükettiği yağların yüzde 70'ini katı yağ olarak kullanmaya başlamıştır. Az gelişmişliğin bir başka alâmeti olan tahıl yeme oranında Türkiye şimdi dünya rekorunu kırmakta, fert başına günde 700 gram tahıl ve unlu yiyecek tüketmektedir.

Türkiye bugün, basiretsiz bir politika yüzünden, kolları bağlı hale gelmiştir. Memleket ekonomisini bir mirasyedi sorumsuzluğu içinde çıkmaza sürükleyenler için zaman, merhametsiz bir yargıçtır.

Irak

Gitti Arif, geldi Arif

Iraktaki 1958 Temmuz ihtilâlinden bu yana ülkede en çok adı duyulan insan, hiç şüphesiz, Abdüsselâm Arifti. Bilindiği gibi, Arif, 14 Temmuz 1958'de Krallık Sarayına yöneltilen ve Kral Faysal ile Veliahd Prens Abdülillahın öldürüldüğü baskın hareketinin başında bulunuyordu. Bu ihtilâlden 1963 Şubatına kadar Irakın kaderini elinde tutan General Abdülkerim Kasım komutasındaki kuvvetlerin Bağdata girmesini ve krallık yönetimini devirmesini, o zaman kırkına yeni yaklaşmakta olan genç albay Abdüsselâm Arifin ve birliğinin gösterdiği başarı sağlamıştır. Nitekim Arif, gösterdiği bu başarının karşılığında, iktidarı, Başbakan yardımcısı sıfatıyla, General Kasım ile paylaşmıştır.

İhtilâlin ilk günlerinde Arif koyu bir Nâsır taraflısı olarak tanınıyordu. Gerçekten, General Kasım, Nâsır karşısında daha ihtiyatlı bir politika izlerken, Arif, Birleşik Arap Cumhuriyeti ile yakın ilişkiler kurulması için kendiliğinden adımlar atmaya başlamıştır. İhtilâlden birkaç gün sonra o zamanlar Mısır ile birlik halinde olan Suriyenin başkenti Şama giden Nâsır ile görüşmek üzere o da Şama gitmiş ve yeni kurulan Irak Cumhuriyeti ile Birleşik Arap Cumhuriyeti arasında sıkı bir birliğin temellerini atmak istemiştir. Mısır hava kuvvetlerinden birkaç birliğin Iraka gelerek Bağdat yakınlarındaki Habbaniyede bir üs kurması, bu görüşmelerden sonradır.

General Kasım, yardımcısı Arifin teşebbüsü bu şekilde ele almasından büyük bir memnunsuzluk duymuştur. Abdüsselâm Arif Bağdata döndükten sonra iki asker arasında şiddetli bir tartışma geçmiş ve Arif, bu tartışma sırasında, tabancasına davranıp Kasımı vurmak istemiştir. Arifin elindeki tabanca Kasımın adamları tarafından alınmış ve Arif, Irakın Bonn Büyükelçiliği göreviyle ülkeden uzaklaştırılmıştır.

Arif Bonn'da fazla kalmamıştır. Kısa bir süre sonra gizlice Bağdata dönmüş ve Kasımı devirmek için çalışmaya başlamıştır. Fakat bu çalışmalar Kasım tarafından duyulunca yakalanıp meşhur Albay Fazıl El Mahdavinin başkanlık ettiği bir halk mahkemesinde "halkın sadık lideri Abdülkerim Kasıma suikast hazırlamak" suçuyla gizli olarak yargılanmıştır. Ondan daha beş ay öncesinde Saraya karşı girişilen hücumun kahramanı, 1958 Ağustosunda, Bağdat hapishanesindeki hücresinde, hakkındaki yargının uygulanmasını bekleyen bir idam mahkûmundan başka birşey değildi.

Abdüsselâm Arif ve Kasım
Yel üfürdü, su götürdü

Yardımcılıktan Başkanlığa

Şurası muhakkak ki, 1958 Temmuzunda Albay Arif kendisini Başbakan yardımcılığından çok Başkanlığa uygun görüyor, General Kasımı, kuvvetin büyük kısmını elinde tutan insan olarak, işine geldiği sürece kullanmak istiyordu. Fakat ihtilâlden sonra attığı yanlış adımlar, işlerin tersine gelişmesiyle, Kasımın Arifi harcaması şeklinde sonuçlanmıştır. Arifin bu olup bitenlerden büyük dersler aldığına şüphe yoktur. Çünkü, 1963 yılında iktidar yolu kendisine yeniden açıldıktan sonra, eskisinden daha ihtiyatlı davranmaya, ülkedeki çeşitli siyasal kuvvetleri yoklamadan çabuk kararlar almamaya başlamıştır.

Eğer General Kasım Arifin günün birinde kendisini iktidardan indireceğini bilseydi, hiç şüphesiz, El Mahdavi mahkemesinin ölüm cezasına çarptırdığı yardımcısını affetmeden önce çok düşünürdü. Fakat geleceği sezemeyen Kasım, birkaç ay sonra Arifi affetmiş ve cezasını müebbet hapse çevirmiştir. Üç yıl sonra da, yeni bir af kararıyla, eski arkadaşı ve yardımcısı Arifi hapishaneden çıkarmış ve Bağdattaki evinde göz hapsi altında oturmasına karar vermiştir.

Kasımı 1963 Şubatında deviren Arif değil, Baas Partisidir. Fakat Irak halkına kabul ettirebilecekleri bir lider bulmak gerektiğinden Arifin adını kullanmak zorunda kalmışlar ve ihtilâlin başkanlığını ona vermişlerdir. Nitekim, geçen hafta bir kum fırtınasına tutulan uçağının Basra Körfezine düşmesi sonunda Abdüsselâm Arif de hayata gözlerini yumunca, iktidarı birdenbire başsız bulan geridekiler, gene onun adını kullanmak zorunda kal-

mışlar ve Abdüsselâm Ariften boşalan başkanlık koltuğuna, onun kardeşi Abdürrahman Arifi getirmişlerdir.

İhtiyatlı lider

1963 Şubatında başkanlığa gelen Arif, eskisinden farklı olarak, ihtiyatlı bir lider olmuştur. Bunun ilk belirtisi, Kasıma karşı davranışlarında görülmektedir. Arif, Kasımın düştüğü hataya düşmemiş ve eski başkanı hayatta bırakmamıştır. Kasımla beraber idam edilenler arasında, bir zamanlar Arifi ölüm cezasına çarpan El Mahdavî de vardır.

Arif ikinci ihtiyatlı davranışı Baas Partisi karşısında göstermiştir. Baasçılara nisbetle çok daha muhafazakâr ve dinci olan Arif, kendisini iktidara getirenler halk arasındaki itibarlarını iyice yitirinceye kadar onlara karşı harekete geçmemiştir. Fakat, 1963 yılı sonlarına doğru halkın çoğunluğu Baasçılara karşı durum alınca, bu fırsattan en iyi biçimde faydalanmış ve onları bertaraf edip, bütün ipleri kendi elinde toplamasını becermiştir.

İktidarda olduğu süre içinde Arif, Nâsıra karşı da gençlik günlerinden daha değişik bir tutum takınmıştır. Bir zamanların ateşli Nâsırcısı olduğu halde, son yıllarda, BAC - Irak birleşmesi konusunda kesin adımlar atmaktan dikkatle kaçınmıştır. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Bir kere, bundan sekiz yıl önce Arif Mısırla birleşmeyi savunurken, bu birleşmenin hem kendisinin, hem de Irakın kuvvetini arttıracağını düşünüyordu. Hatırlanacağı gibi, 1958 ihtilâli sonunda Irak, başta Türkiye olmak üzere, bazı devletlerin baskısı karşısında kalmıştı. Bu bakımdan Arif, Mısırın desteğini kazanmak lüzumunu duymuştur. Oysa aradan yıllar geçtikten sonra artık Iraka Haşimi sülâlesinin geri gelebileceğini düşünen yoktur.

Arifi Nâsır karşısında dikkatli olmaya zorlayan ikinci neden, BAC mâcerasının ulaştığı acıklı sonuçtur. Aralarında geniş uzaklıklar ve ekonomik farklılıklar bulunan devletlerin tam anlamıyla birleşmeleri çok zordur. Üstelik Kahire, bir Mısır - Irak birleşmesinde üstünlüğü kendi elinde tutmak isteyecektir. 1963 sonundan başlayarak kendisini Irakta çok kuvvetli gören Arifin, Kahirenin diktası altına girmeye hiçbir zoru yoktu.

Abdünnâsır
Arapsaçı

Çeşitli güçlükler

Bununla beraber, Arifin üç yıllık iktidarı kolay şartlar içinde geçmiş değildir. Kuzeydeki Kürt ayaklanması Bağdatı hemen hemen devamlı olarak meşgul etmiştir. Komünistler ve onlarla işbirliği yapan Baasçılar, yeraltı çalışmalarını hızlandırmışlardır. İran Şahının açık desteğini gören şiiler, yönetim içinde daha büyük bir pay almak için seslerini yükseltmişlerdir. Öteyandan, Arifin Baasçıları iktidardan uzaklaştırmasında büyük rol oynayan Nâsırcılar bu yardımın bedelini istemeye başlamışlardır. İşte, Arifin bu konudaki büyük ihtiyatına rağmen, 1963 yılından bu yana Irakla Mısır arasında yapılan çeşitli birleşme denemeleri hep Nâsırcılardan gelen bu baskı yüzündendir. Fakat, yukarıda sıraladığımız nedenlerle, bu denemeler, Mısırın Ortak Arap Ordusunun kurulması amacıyla Iraka yolladığı 20 bin kişilik kuvvetten başka elle tutulur bir sonuç vermiş değildir. Pek muhtemeldir ki, eğer kuzeyde Kürt baskısı, Basra Körfezinde de İranın istekleri olmasaydı, Mareşal Arif Irak topraklarında Mısır askerlerinin bulunmasını da kolay kolay kabul etmezdi.

Karşılaştığı bütün güçlüklere rağmen Arif, işbaşında bulunduğu süre içinde Irakta iyi-kötü bir düzen kurabilmişti. Onun yokluğu, Irakın pek hareketli siyaset alanında büyük fırtınalar koparacak niteliktedir. Zaten daha şimdiden ordu içinde bölünmelerden, milliyetçilerle Nâsırcılar arasında çatışmalardan bahsedilmektedir. Abdürrahman Arif acaba kardeşi kadar iktidarda dayanabilecek midir?

Tüli'den haberler

Alıştık gitti

Kadınlar moda konusunda büyük söylenemelidirler. Parisli modacılar etekleri makaslayıp dizkapağının üstüne çıkardıkları zaman yadırgayanlar, geçirdiğimiz hafta Bulvar Palasta yapılan **Vakko** ve **Faize - Sevim** kardeşlerin defilelerine kısacık eteklerle geldiler. Erkekler ise biraz kararsız görünüyorlar. Mankenlerin, balerinlerin Kuréges modasına uygun elbiselerine hiç bir sözleri yok, fakat etine dolgun kadınları dizkapaklarından yukarda elbiselerle görünce parisli terzilere küfrediyorlar.

Kuréges modası bir yana, kadınları bir çatı altında birleştirmeyi en iyi, modacılar başarıyor. Vakkonun defilesinde de, Faize ve Sevim kardeşlerin defilesinde de salonlar ağzına kadar doluydu. Vakko, bahar ve yaz için hazırladığı kumaşları gösterdi. Tekstil sanayiine yapılan yatırımlar Plâna uygun mu, değil mi, Plâncılar bunu tartışadursunlar, Ankaralı kadınların milli duyguları bu kumaşlarla çok okşanmış. Defileden sonra Vakkoyu hararetle tebrik ediyorlardı. Vakkonun mankenleri arasında bilhassa iki delikanlı çok ilgi topladı. Bir salon dolusu kadının seyrettiği bir defilede başka türlüsü de düşünülemez, değil mi?

Faize ve Sevim kardeşlerin defilelerinde iç politikanın rüzgârları da esiyor. Meselâ geçen defilesinde ortaya bir "Beyaz At" çıkarmıştı. Bahar ve yaz defilesinde de "İktidar ve Muhalefet" adını taşıyan siyah - beyaz elbiseleri, "Politika Çıkmazı" adındaki tuvaletleri, "Renklerin Koalisyonu" adlı bir emprimesi iç politikadaki gelişmeleri belirten modellerdi. Bunların yanında Orhan Velinin bir şiirinden esinlenen "Böyle de giyilmez ki" adlı bir tuvalet, seyircileri uzun uzun düşündürdü. Beli tamamiyle açık olan bu tuvaleti giymek hakikaten güç bir meseleydi.

Faizenin mankenleri
İşte Kuréges modası!

Seyircilere gelince... Faize ve Sevim Moda salonunun şık ve güzel mankenlerine Ankaralı hanımlar da bütün şıklıkları, güzellikleriyle karşılık veriyorlardı. Avrupalı sefireler, Paris modasını izlemekteki ustalığımıza hayret ediyorlardı. Bn. Demirel modayla ilgili değil. Onun nevi şahsına münhasır bir giyinişi var. Bu yüzden, defilelerde görünmüyor. **Vedia Kürşat**, **Firuzende Çağlayangil**, Dışişlerinin şık ve güzel kadınlarından **Güneş Terem**, **Lâle Kura, Elçin Gümrükçü, Gül Tüzemen,** Fransa, Venezuella, Japonya, İtalya, İspanya, Belçika sefireleri, AP'nin güzel kadınlarından **İpek Menderes, İnci Alkor, Sumru Argun** ilk bakışta dikkati çeken kadınlardı. Devlet Tiyatrosundan **Tomris Oğuzalp** ve arkadaşları da oradaydılar. **Ayten Kaçmazın** giydiği "Kireçli Bahçe" adlı bir elbiseyi gülerek alkışladılar. Şunu da belirtmek yerinde olur: yerli mankenlerimiz elbiseleri avrupalılardan daha güzel taşıyorlar. Bilhassa **Tülin Okan** bu defilede çok beğenildi.

Yemekte koalisyon

Ankara Kolejinin Bulvar Palas salonlarında verdiği yemekte Parlâmentodaki gürültülü olayları geride bırakan güzel bir koalisyon havası vardı. Bir tarafta AP'li Bakanlar, bir tarafta CHP'liler, birbirlerine dostça bakıyor, gülümsüyorlardı. Yalnız **Mustafa Kepir** ile **Cevat Odyakmazın** münasebetleri pek parlak değildi. Kepir seçimleri kaybetti ama henüz parti değiştirmedi. CKMP'yi terkeden arkadaşlarına bakarken neler düşündüğü belli olmuyordu.

Zevkli bir kampanya

Üniversiteli Kadınlar Derneği, cehaletle savaş kampanyasında Devlet Başkanının eşi **Bn. Sunayın**

desteğini kazanmaktan çok memnun. Bn. Sunayın gericilik, bilgisizlik savaşında çok olumlu görüşleri olduğunu söylüyorlar. Dernek üyelerinden bir grup, Çankaya Köşküne gidip Bn. Sunay ile görüşürken **Bn. Demirel** ve Topaloğlunun eşi de oradaymışlar. Bn. Sunay, Erzurumda bulundukları sırada kadınların kapalılığından dert yanmış. Bn. Demirel bu konuşmayı dikkatle dinledikten sonra Bn. Sunayı "Karsta öyle değil" diye teselli etmek istemiş. Fakat, Karstaki durumun nedenleri anlatılınca, susmuş. Bn. Demirel, ne de olsa, Karsı Isparta kadar iyi bilmez.

Bir borazancıbaşı

Politikadan, daha doğrusu milletvekilliğinden uzaklaştığındanberi keyfi kaçan **Fethi Doğançay** şimdi bir senatör çalımıyla görünmeğe başladı. Ankaradan adaylığını koyuyormuş, kazanmak için kesesinin ağzını da iyice açmış. AP'liler bile kendisinden "Borazancıbaşı" diye bahsediyorlar.

Sanat ve politika

Devlet Balesinde sahneye konulan iki türk balesi, "Hançerli Hanım" ve "Senfonietta", sanatseverler arasında yeni bir tartışmaya yol açtı. Sanat ile politika arasındaki ilişkiler konuşuldu. İki türk balesinin seyircileri arasında AP'li Bakanlardan hiç birinin bulunmaması bazı çevreleri hayli üzmüş. AP'li Bakanların toplu halde, o akşam perdesini açan özel bir tiyatroya gitmeleri de bazı yorumlara uğramış. "Özel teşebbüscüler özel tiyatroya giderler, Devlet Balesine gelmeleri beklenmez" deniliyor. Bunu diyenler galiba bir şeyi unutuyorlar: AP'li politikacıların zevkleri, eğilimleri bilindikten sonra böyle olaylar üzerinde durmamak gerekir. AP'li Bakanlar Devlet Balesine, operaya, tiyatroya gitmiyorlar ama, meselâ Gölbaşı gazinosuna pekâlâ gidiyorlar, strip-tease seyretmekten de çok hoşlanıyorlar. Bu bakımdan, onların sanat ve politika ilişkilerini bu açıdan değerlendirmek, hattâ, hattâ politikamızdaki alaturkalığa bu açıdan bakmak lâzım.

"Hançerli Hanım" ile "Senfonietta"nın politika dışında uyandırdığı tepkiye gelince: **Bülent Tarcan** da, **Nevit Kodallı** da çok alkışlandılar. Devlet Balesinin bütün yıldızlarını birarada görmek seyirciler için büyük bir zevk oldu.

"Hançerli Hanım" bale sinden sonra sohbet
En taze eleştirme

Kısmet olmayınca..

Çağlayangil şerefine elçiliklerde verilen yemekler Gürselin hastalığı yüzünden ertelenmişti. Gürsel yurda döndükten sonra durum yine düzeldi, yemekler, kokteyller yeniden başladı. Belçika Elçisi **Fenoux** ve eşi de Çağlayangil ve eşi şerefine verecekleri yemeğe hazırlandılar, fakat bu yemekte bulunmak Çağlayangile kısmet değilmiş. Bu defa da Irak Başkanı Arif uçak kazasında öldü. Çağlayangil **Halûk Kura** ile birlikte cenazeye gidince, şeref misafiri yerini **Halûk Bayülken** aldı.

Biz bize benzeriz

Paristen gelen haberler, türklerin nereye giderlerse gitsinler birbirleriyle çekişmekten, hizipçilikten geri kalmadıklarına yeni bir örnek veriyor. Yeni kurulan Türk Klübünde de bazı tatsızlıklar olmuş. Fakat istifalar, bildiriler, özürlerle durum düzelmiş. Düzelmiş ama, Klübe ümit bağlayanlar hayal kırıklığına uğramışlar. Paristeki türkler, **Hayriye Neyzinin** Klüp Yönetim Kurulunun dışında bırakılışına, **Hıfzı Topuzu** istifaya zorlayan olaylara akıl erdiremiyorlar. Klübün sanat ve kültür çalışmalarını da yetersiz buluyorlar. Türkiyeden gidecek ressam ve müzisyenlerin hatır gönül hikâyesinden uzak kalmarak seçilmesini istiyorlar. Klüp Başkanının her çevreyi memnun etme politikasını beğenmiyorlar. Son seramik sergisi havayı oldukça bulandırmış da...

Geceyarısı tiyatrosu

Çocuk Sağlığı Derneği, İstanbul sosyetesi için "Geceyarısı Tiyatrosu" hazırlıyor. **Dr. Olcay Neyzi** ve arkadaşları kolları sıvadılar. Bu tiyatro **Muhsin Ertuğrulun** himayesinde olacak. **Şirin Devrim** de Muhsin Ertuğrulun fahri asistanı... İstanbulun bütün sahneleri birer perde oyun oynayacak, sosyete değişik bir gece geçirecek. Sonbaharda yaptıkları milletlerarası geceden hayli gelir toplayan dernekçiler, Geceyarısı Tiyatrosunun gişesine de büyük ümit bağlıyorlar.

Hayırlısı...

Dernekler

Şerahın kadınları

Sıdıka Tezel, elindeki uzun sopayı projeksiyon perdesine doğru uzattı, zümrüt gibi yeşil tepelerin ardında küçük bir noktayı işaret ederek konuşmaya başladı:

"— İşte, Şerah köyünde yaşıyan bir kadın şu tepeye çıkar, çocuğunu sırtına, kendini de yere çakılı bir kazığa bağlar, sonra düşmemek için çömelir, oturduğu yerde çapa çapalar. Yetiştirdiği, mısırdır. Kocası muhakkak gurbettedir. Çünkü en çetin bir çalışma sonucu elde ettikleri ürün, ailevi yılın ancak iki ayı geçindirebilir. Geriye kalan on aylık geçimi sağlamak için erkekler şehirlerde iş aramağa giderler. Köye döndükleri zaman çocuklarını bazen yürür, bazen okula başlamış bulurlar. Hepsi son derecede çalışkandır. Bu güçlük içinde, evler tertemiz ve tahta işi oymalarla süslüdür."

Sıdıka Tezel sustu. Alman Kütüphanesinin salonunu dolduran dinleyiciler, projeksiyondaki fevkalâde manzaraları büyük bir hayranlıkta seyrediyorlardı. Ama zaman zaman gözyaşlarını tutamadılar. Tıpkı İsviçreyi hatırlatan bu fevkalâde güzel dağlarda, orman köylerinde yaşıyan kadınların, erkeklerin, çocukların hayatı gerçekten inanılacak gibi değildi. Sel ve toprak kayması tehdidi altındaki bu orman köylerinde kar üç ay yerde kalmakta, devamlı don yapmaktadır. Aileye düşen tarla, ortalama 3 dekar, çayır ise 6 dekardır. Toprak beşe bir vermektedir. Burası, Trabzona 98 kilometredeki Şerah köyüdür. Yaşamak için ormanı tahrib eden, yamaçlara yerleştirdikleri çok şık, iki katlı ahşap evlerinin enkazını bazen sellerin, bazen kayan toprak yığınlarının altında bulan Şerahlılar, yine de bu evlerin tavanlarını oymalarla süslemekten vazgeçmemektedirler.

Sıdıka Tezel, Şerahtan sonra Baltacı köyünü anlatmağa başladı.

Olay, geride bıraktığımız hafta içinde, İzmir caddesinde, Alman Kütüphanesinin şık salonunda geçti.

Âsûde ve 1001 çocuğu
Doğum kontrolüne karşı

Başkentin kadınları

Sıdıka Tezel, Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumunun aylık toplantısında "Köyde Kadın" isimli bir konferans veriyordu. İlk defa olmak üzere, dernek üyeleri kendi lokallerinde değil de, projeksiyonun çok mükemmel bir şekilde gösterilebildiği Alman Kütüphanesinde toplanmış bulunuyorlardı. Baltacının kadınları da Şerahtakilerden daha şanslı değillerdi. Dinleyiciler bir kere daha, büyük bir ürperti içinde, yalçın ve sert kayalar içindeki çetin hayatın hikâyesini seyrettiler. Bu orman köyleri için en büyük umutlardan biri, muhakkak ki göçtü. Zaten projeksiyon da bu köy halkının, kendi istekleriyle katlandıkları bir göç olayını gösteriyordu. Evet, göçü kendileri istemişlerdi. Akşama sabaha sel altından, toprak altından çıkarılma tehlikesinden kurtulmak istiyorlardı. Ailece, hep beraber çalışıp, hep beraber yaşamak istiyorlardı. Göç sıkıntısına bunun için katlanıyorlardı. Ama, Karadenizin bu çok sevimli kıyılarından Vanın Özalp ilçesinin dümdüz, ağaçsız, yeknesak topraklarına taşınmak da kolay değildi.

Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu üyeleri bir süre, göç eden kadınların baba ocağından ayrılışlarını seyrettiler. Hepsinin yükü sırtındaydı. Eşyalarını kilometrelerce ötedeki otobüslere taşıyorlar, oymalı tahtalarını, umutlarını, sevgilerini, çalışma iradelerini beraberlerinde götürüyorlardı. Erkeklerin ise beraberlerinde götürdükleri şey, ağaç fidanları ve Özalpı yeşertecek azimdi. Hepsinin elinde bir dal vardı.

Sıdıka Tezel karanlıkta, projeksiyonlu konferansını verirken, bir üyenin, yüksek sesle:

"— Bunlar bizim kadınlarımız. Bakalım görelim, unutmayalım" dediği duyuldu.

Üyeler bu çok faydalı ve başarılı toplantıdan, Türkiyenin öteki gerçekleri yanında, bir gerçek daha öğrenerek çıktılar. Bu, göze hitab eden eğitimin ne derece üstün olduğu hususu idi. İnsanlar, gördüklerini kolay kolay unutamıyorlar. Başkentin kadınları Şerahlı ve Baltacılı kadınları kolay kolay unutamıyacaklardı ve unutmamaya da azmetmiş görünüyorlardı.

Sergiler

Bebek sergisi

Otobüsteki siyah saçlı, gözlüklü, sevimli genç kadın, yol boyunca elindeki şişleri bırakmamış, mütemadiyen birşeyler örmüştü. Yanındaki bir başka kadın merak etti ve sordu:

"— Çok güzel ve çabuk örüyorsunuz, ama ne ördüğünüzü anlamak katiyen mümkün değil."

Siyah saçlı, gözlüklü genç kadın bir an durdu ve biraz esrarlı bir sesle:

"— Çocuklarıma çeşit çeşit sveterler yapıyorum" cevabını verdi.

Sveterler gerçekten son modaydı: kimisi dantelli, kimisi çizgili, kimisi alabildiğine bohemdi. Çantaları, eşarpları da hep örgüydü.

Âsûde, geride bıraktığımız hafta içinde Sanatseverler Klübünde açtığı sergideki 1001 çocuğu ile Başkenti böyle fethetti. Sergi, İstanbuldaki gibi ilgi çekti. Gerçi bebeklerin saçları floştan, bedenleri telden, kitre ve pamuktan, yüzleri tahtadandı ve yavrucaklar yiyecek de istemiyorlardı ama, bol bol svetere ihtiyaçları oluyordu. Âsûde, zamanımızın tiplerini en iyi şekilde canlandırmak istiyordu ve kıyafetin rolünü çok iyi biliyordu. Onun biraz alkolik sanatkârları, biraz hafif zamane kızları, biraz değişik tipli öğrencileri, "Şen Dulu", "Efe"si vardı.

Bebeklerini gösterirken:

"— En önemlisi, boş zamanının bu şekilde değerlendirilmesidir. Önce bir kursa giderek türk bebekleri üzerinde çalışmıştım. Buna bir yenilik katmak, yaşadığımız devre ait birşeyler yapmak istedim ve çocuklarım arka arkaya doğmağa başladılar. Yeni bir tip yaratmak benim için en büyük zevktir. Saç, kıyafet ve yüzde küçük birkaç özellik, bir insanın kişiliği hakkında derhal bir fikir verir" diye konuştu.

KALKINMA VE SOSYALİZM

Hilmi Özgenin denemeler dizisinden üçüncü kitabı. Mars Matbaası, Ankara 1966, 130 sayfa 5 lira. İsteme adresi: Ferhan Bozkurt, Kebeci Han 49, Ankara cad., İstanbul

Sosyalizm uygulamaları konusunda özlelikle yabancı kaynaklardan aktarılan pek çok kitabın yanında, yurdumuzdaki uygulamalardan habersiz olunmasının rahatsızlığını duyan Hilmi Özgenin ardarda yayınladığı denemelerin üçüncüsü, kitapçı dükkânlarında boy gösterdi. Hilmi Özgen, yüksek dereceli bir memurdur. Sosyalizmi düşünce plânında tartışanlara karşı olan Özgen, daha önce yayınlanan "Türk Sosyalizminin İlkeleri", "Türk Sosyalizmi ve Tarımda Sosyalizm" adlı kitaplarından sonra kaleme aldığı bu son kitabı "Kalkınma ve Sosyalizm"de Türkiyenin sosyal gerçeklerini dile getirmektedir.

Çabalarını "geri kalmış bir toplum olan yurdumuz için en faydalı çalışmalar sosyo-ekonomik gerçeklerimize dayanan somut yurt sorunlarına eğilen ve bunlara pratik çözüm yolları bulmaya çalışan bir araştırma sistemi olmalıdır" şeklinde formüle eden Özgen, gerçekten bu amaca ulaşmak için kitabını, kendisinin devlet hayatında geçen uzun çalışma yıllarından alınmış örneklerle süslemiştir. Biraz fazlaca sayılabilecek şekilde rakamla doldurulmuş olmasına, rakamların sıkıcılığına rağmen Hilmi Özgenin dil ustalığı, konusuna hakim oluşu, "Kalkınma ve Sosyalizm"i kuru bir bilim kitabı yeknesaklığından kurtarmıştır. Türkiyenin sınai ve sosyal yapısına ait pek az bilinen rakamları da verdiği için, özellikle bu konularda çalışma yapması gereken üniversite mensuplarına bu kitap bir örnek olacak niteliktedir. Özgenin kitabını, sosyalizme karşı olanlar da, sosyalizme taraftar olanlar gibi okumalı ve Türkiyenin sorunlarını, yıllarını bu sorunlar içinde geçirmiş bir yetkilinin kaleminden öğrenmelidirler.

★

TÜRK İŞ HUKUKU YARGITAY EMSAL KARARLARI

Derleyen: A. Baki Orhaner. Öğretmen Matbaası, Ankara 1966, 448 sayfa 30 lira. İsteme adresi: Baki Orhaner - Yargıtay 9. Hukuk Dairesi Başkâtibi - Ankara.

İşçi-İşveren ilişkileri, 1961 Anayasasından sonra birdenbire büyük bir önem kazanmıştır. Hele bu Anayasaya dayanılarak çıkartılan Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanunlarından sonra, türk iş hukuku ayrı bir önem kazanmıştır. Birkaç yıl var ki, hemen hergün gazetelerin ilk sayfalarında yer alan haberlerden biri veya ikisi, bir grev, bir toplu sözleşme veya benzeri iş hayatımızla ilgili bir konuda olmasın. İş mahkemelerinin kararları ise şimdiden binleri bulmuştur. Bu kararlar içinde yanlışları da vardır, doğruları da... Yargıtayca onaylananları da vardır, bozulanları da... Nihayet, iş hukuku ile ilgili kararların son mercii Yargıtaydır. Dolayısiyle iş hukuku ile ilgili hemen herkes, hakimi ve avukatı, işçisi ve işvereni, yöneticisi ve sendikacısı ile geniş bir kitle, iş hukukunun tartışma konusu olmuş, sonunda yargı organları tarafından karara bağlanmış ve Yargıtayca onanmış, emsal olabilecek kararlarını bilmek, bunlardan örnek alabilmek için de bu kararları topluca el altında bulundurmak zorundadır.

İşte, Yargıtay 9.Hukuk Dairesinin Başkâtibi Baki Orhaner, yıllarca bu işin içinde pişmiş, elinden bu konularda binlerce ve binlerce dosya geçmiş bir insan olarak yüzlerce Yargıtay kararından, iş hayatında en çok karşılaşılacak ve diğerlerine örnek olabileceklerini seçip bir kitap haline getirmiş. Her emsal kararının başına, esas karar ve tarihten başka bir de özet konmuş. Konuların kolaylıkla görülmesi böylece mümkün olmaktadır.

Kısacası, iş hukuku ile ilgili kişiler için Baki Orhaner gerçekten faydalı ve örnek olabilecek bir kitap hazırlamıştır.

Kültür

Müsteşarın işleri

Geçtiğimiz haftanın sonlarında birgün Millî Eğitim Bakanlığında cereyan eden bir olay, bu Bakanlığın nasıl bir keşmekeş içinde bulunduğunu, Millî Eğitimin nereye götürülmek istendiğini gösterecek önemdedir.

TOTSİS'e mensup 50 kişilik bir grup, Kültür Müsteşarı Adnan Ötükenin kanunsuz ve usûlsüz tasarruflarını Bakan nezdinde protesto amacıyla Bakanlığa gitmişlerdi. Bakanın kapısı önünde bekleşirlerken Adnan Ötüken dışarı çıktı ve TOTSİS'cileri görünce:

"— Bu güruh burada ne arıyor?" dedi.

Bunun üzerine, TOTSİS'cilerle Ötüken arasında tartışma ve itişme-kakışma başladı. TOTSİS'ciler koro halinde "yuh" çekince, Müsteşar Ötüken polis çağırdı. Polis, olayda herhangi bir suç görmediğini bildirdi.

TOTSİS'ciler Bakanla görüşmek imkânını buldular ve Bakanlıktan ayrıldılar.

Bu ve benzeri olaylar da göstermektedir ki, DP mirasçıları, onların on yılda aldığı yolu ha babam gayretiyle beş ayda alma çabası içindedirler. Ağababalarının ancak Tahkikat Komisyonu kurarak gaspetmeye çalıştıkları "kazai haklar"a, bunlar tek tek sahip olmağa çalışmaktadırlar.

Hür düşüncenin, kültürün ve sanatın düşmanı olduğunu icraatıyla belli eden Kültür Müsteşarı Ötüken, kanunî hiç bir delil ve sebep olmadan kişiler hakkında kararlar vermekte, mahkeme kararlarını beklemeden, keyfî icralara girişmekte ve kendi düşünce çizgisinde olmayanları komünistlikle itham etmektedir. 27 Mayısla arası pek iyi olmayan Müsteşarın yeni hedefi, TOTSİS'tır.

Sorumsuzluklar zinciri

Devlet Tiyatroları sanatçılarına "güruh" diye hakaret eden nâzik ve kültürlü Ötüken, olaydan bir süre önce, Genel Müdürlük kanalıyla bir genelge göndererek, kanunî hiç bir dayanağı olmadan, TOTSİS mensuplarının sendikadan ayrılmaları için baskı yapmıştır. Haklarını her şeye rağmen korumak azminde olan TOTSİS'çiler -birkaç zayıf kişi müstesna-, bu kanunsuz genelgeyi kaale almamışlardır. Buna çok içerlediği anlaşılan Müsteşar, bu sefer, daha büyük bir sorumsuzlukla, 700'den fazla kişiye, teker teker, Bakan adına mektup göndermiş ve "sendikadan çıkmadıkları takdirde sözleşmelerinin feshedileceğini" bildirmiştir. Oysa TOTSİS, Sendikalar Kanununa göre kurulmuş bir teşekküldür. Onun ve mensuplarının hakkında nihaî kararı ancak adlî merciler verebilir. Ayrıca, TOTSİS mensuplarının muhatabı, İşveren sıfatı ile Genel Müdürlüktür. Bu bakımdan, Müsteşarın bu gayreti, devlet idaresinden anlamıyan kimseleri bile kahkahadan kıracak kadar gülünçtür.

Müsteşarın bu sorumsuz davranışı, TOTSİS yöneticileri tarafından Bakanlık nezdinde şiddetle protesto edildi ve Ötüken, "görevini kötüye kullanmak" ve hakaret suçlarıyla mahkemeye verildi.

Öyle anlaşılmaktadır ki Ötüken, bu makama, Bakanlığın prestijini sarsmak için getirilmiştir. Zira Müsteşarın kısa zamanda ortaya koyduğu sorumsuzluk örnekleri, bazı AP'lileri bile çileden çıkaracak mahiyettedir. Bakanlığın Ötüken hakkında nasıl bir karara varacağı merak konusudur.

« Uyan sunam, uyan! »

Arefe günü radyo haber bültenini dinleyenler, alışılagelmiş günlük olaylardan sonra verilen çok değişik, çok mutlu bir haberin sevinciyle irkildiler: Bir türk besteci, İlhan Usmanbaş, Poznanda - Polonya - yapılan Uluslararası Bestecilik Yarışmasında "Boşluğa Bir Atlayış" adlı eseriyle birinci ödülü kazanmıştı. Kırka yakın ülkenin katıldığı uluslararası en büyük sanat olimpiyatlarından birinde bir türk bestecinin böyle bir başarıya ulaşması, yalnız Usmanbaş için değil, bütün Türkiye için büyük bir olaydı. Ama, ertesi gün gazetelerinde bu büyük olayın tafsilâtını arayanlar hayâl kırıklığına uğradılar. İki gazetedeki kısa haber hariç, hiç bir gazetede olayın bahsi bile yoktu. Halbuki Usmanbaş, değil Poznanda, meselâ Pozantıda gol atan bir futbolcu olsaydı, birinin boksta gözünü patlatsaydı, yahut politikacı olup, en ucuzundan palavralar savursaydı, kim bilir, manşetlere ne büyük puntolarla geçerdi!..

Ülkemizde, sanat adamının kaderi, maalesef, budur. Bu gidişle de, daha uzun süre böyle kalacağa benzemektedir. Kültür alanında bir ulusal zafer olan bu olayın gereğince kutlanması gerekirken, birinci derecede ilgililer -ne yazık ki- hiç habersiz görünmektedirler. Kültür düşmanı Kültür Müsteşarı, aydın sanatçılara engel çıkarmaktan, TOTSİS sendikasına savaş açmaktan başalıp da, bu gibi kültür olaylarıyla uğraşamamaktadır. Hem, bir türk sanatçının Polonyada başarı kazanması, ödül alması da ne demek! Böyle olaylar tebrik değil, takdir değil, tekdir edilmelidir ki, bundan sonrakilere ders olsun!..

Bu büyük başarının sahibi İlhan Usmanbaş 1921 yılında İstanbulda doğmuştur. İlk ve orta öğrenimlerini Ayvalıkta yaptıktan sonra Galatasaraya girmiş, orada ayni zamanda viyolonsel dersleri de almıştır. Mezun olduktan sonra bir yıl Cemal Reşit Rey ile armoni çalışmış, sonra Ankara Devlet Konservatuvarına girmiştir. İlkin Ferid Alnar ile, sonra da Adnan Saygunla çalışarak, 1948 yılında Konservatuvarı bitirmiştir. O zamandanberi ayni okulda öğretmendir.

Usmanbaş 1952'de "Şiirli Müzik" adlı eseri ile Koussewitzky, 1955'te de "Yaylı çalgılar kuarteti" ile Amerikan Fromm ödüllerini kazanmıştır. Değerli bestecimizin en büyük özelliklerinden biri de geniş bir araştırıcı, derin bir müzik düşünürü olmasıdır. Her çeşitten eserleri çağdaş müzik dilinin en modern gramer kuralları ile yazılmış, kişilik damgası taşıyan yaratmalardır. Usmanbaş, bilhassa son eserleriyle, bu gramere çok yeni unsurlar katmaktadır. "Boşluğa Bir Atlayış" adlı eserinin, uluslararası bir jürice de değerlendirilmesi, onun izlediği yolun orjinalitesinin büyük delilidir.

AKİS'in sanat yazarları, yeri geldikçe, şu temayı daima dikkatle işlemişlerdir: Az gelişmiş ülkelerin çağdaş dünyanın hemşehrisi olmalarını ispatlıyacak tek imkân, onların, kültür ve sanatta elde edecekleri başarılardır. Bu başarıların devamı ise, onlara gösterilecek ilgiye bağlıdır.

Filmcilik

En iyi belge-filmler

Belge-filmleri en iyi değerlendiren uluslararası film festivali, Mannheim'da her yıl tekrarlanan festivaldir. 1964'te Mannheim Festivali, normal filmler alanında sık sık yapılan "en iyi on film", "en iyi oniki film" seçmelerini, belge-film alanında da yapmağa karar vermişti. Bu amaçla uluslararası sinema eleştirmecileri ve tarihçileri arasında yapılan bir soruşturma, 220 belge - filmin yer aldığı uzun bir listenin meydana gelmesini sağladı. Bu yılın başında Belçika Sinema Müzesi, bu 220 filmden 150'sini Brükselde toplayıp gösterdi. Ayrıca, "sinema dünyasının en iyi belge-filmleri"ni, aldıkları oy sırasıyla veren bir liste yayımlandı. Listenin en başında yer alan bir düzine film, bugüne kadar çevrilen en iyi belge-filmler olarak ilân edilmektedir.

Oniki filmin en başında, tarih bakımından da en eski bel - filmlerden olan "Nanook of the North - Kuzeyli Nanook" yer almaktadır. "Nanook", belge - filmlerin ilk ve en büyük yaratıcılarından İrlanda asıllı amerikalı Robert J. Flaherty'nin eseridir. 1920'de Amerika kıtasının en kuzey ucuna giden Flaherty, orada, bir fransız kürkçülük şirketi adına reklâm yapmak üzere, bir belge - film çevirmeğe koyulmuştur. Ama Flaherty'nin üç yıl eskimolar arasında kalarak, eskimo Nanook ile ailesinin, merhametsiz bir tabiatın çetin şartları içindeki günlük yaşayışını yansıtan film, bir reklâm filminin çok ötesinde, büyük bir sanat eseri değeri taşımaktadır.

Flaherty'nin filmini, ingiliz belge - film okulunun meydana getirdiği "Night Mail - Gece Postası" (1936) izlemektedir. "Gece Postası", bu okulun kurucusu John Grierson'un yapımcılığında Basil Wright ile Harry Watt tarafından çevrilmiştir. Geceleri işleyen bir ekspres postasının çalışmasını gösteren film, çok güzel görüntüleri yanında, ünlü amerikan şairi W. H. Auden'in aynı adlı şiirini ve Benjamin Britten'in müziğini büyük bir ritm duygusuyla birleştirerek dikkati çekmektedir.

Listenin üçüncü filmi, sovyet yönetmen Viktor Turinin 1929'da çevirdiği "Türksib" ("Türk - Sibstroi") adlı eseridir. Turin bu filmde, Türkistanı Sibiryaya bağlıyan büyük demiryolu hattının yapılışını anlatmaktadır. Turinin filmini alman yönetmen Walter Ruttmann'ın 1927'de çevirdiği "Berlin, sinfonie einer grosstadt - Berlin, büyük bir kentin senfonisi" izlemektedir. Ruttmann bu sessiz, ama Edmund Meisel'in müziğiyle süslenen filminde büyük bir Avrupa başkentinin günlük yaşayışını çarpıcı görüntülerle yansıtmaktadır.

Vertof'dan Resnais'ye

Listenin beşinci filmi, tarih bakımından "Berlin"den iki yıl sonra çevrilen, ama gerçekte yönetmeninin görüşleriyle Ruttmann'ı etki-

lemiş olan "Çelovek s kinoapparatom - Sinema aygıtlı adam"dır. Sinemaya yabancı bütün unsurları beyazperdeden kapı dışarı etmek, sinema makinesiyle gerçek arasına bu gerçeği değiştirici hiç bir şey sokmamak görüşünü savunan "sinema - göz" nazariyesinin kurucusu sovyet yönetmen Dziga Vertofun bu filmi de yine büyük bir kentin günlük yaşayışını yansıtan bir eserdir.

Listenin altıncı filmiyle yeniden Flaherty ile karşılaşılmaktadır. "Nanook"u bir kürkçülük şirketinin reklâmı için çeviren Flaherty bu defa, "Nanook"tan çeyrek yüzyıl sonra, 1948'de Standard Oil Co. adlı dev petrol şirketi için çevirdiği "Louisiana Story - Louisiana Öyküsü" ile karşımıza çıkmaktadır. Ancak Louisiana bataklıklarındaki vahşi tabiat dekorunun petrol kuyularıyla yavaş yavaş kılık değiştirmesini, tabiat ile tekniğin çarpışmasını anlatan "Louisiana Öyküsü", büyüleyici güzellikteki görüntüleriyle büyük bir şiir ve destan havasına bürünmektedir.

"Louisiana Öyküsü"nü, fransız yönetmen Georges Rouquier'nin 1947'de çevirdiği "Farrebique" adlı eseri izlemektedir. Flaherty'nin izinden giden Rouquier, "Farrebique"te Quercy köylülerinin günlük yaşayışlarını, hiçbir yapmacığa yer vermeksizin, gözönüne sermektedir.

Yine fransız yönetmen Alain Resnais'nin çevirdiği ve listede sekizinci sırayı alan "Nuit et brouillard - Gece ve Sis" (1956), "Louisiana Öyküsü" ile "Farrebique"in rahat, sâkin havasından tamamiyle farklı, nazi toplama kamplarının korkunç görünüşlerini getiren bir filmdir.

1929 tarihli "Drifters - Balıkçı Gemileri", ingiliz belge-film okulunun ilk eseridir. İskoçyalı Grierson'un "Empire Marketing Board - İmparatorluk Piyasa Kurulu"na bağlı küçük bir sinema birliği kurarak meydana getirdiği bu ilk film, Kuzey Denizinde ringa balığı avlıyanların yaşayışını sade, gerçekçi, usta bir teknik ve büyük bir şiir duygusuyla ele almaktadır.

Aynı yıl, Sovyetler Birliğinde ünlü yönetmen Eisenstein'ın çevirdiği "Generalnaya linya - Genel Hat" - veya öbür adıyla "Staroye i novoye - Eski ile Yeni" - listenin onuncu filmi olarak yer almaktadır. Eisenstein "Genel Hat"ta Sovyetler Birliğinde İhtilâlden sonra toprağın kolektifleştirilmesi sırasındaki mücadeleleri anlatmaktadır.

İspanyol gerçeği

Listenin son iki filmi ayrı tarihlerde, ayrı yönetmenler tarafından, başka başka amaçlarla meydana getirilmekle birlikte, aynı konuyu, İspanyayı ele almaktadır. Listede onbirinci sırada gelen "The Spanish Earth - İspanyol Toprağı", "Çağdaş Tarihçiler" derneğindeki amerikan aydınlarının İspanya içsavaşı sırasında cumhuriyetçilerin mücadelesini yansıtmak üzere ünlü belge - filmci hollandalı Joris Ivens'e çevirttikleri bir filmdir. Ernest Hemingway'in hazırladığı ve kendisinin okuduğu bir açıklamayla süslenen "İspanyol Toprağı", bir yandan topraklarını işlerken bir yandan da bu toprakları nazi ve faşist saldırılarına karşı korumaya çalışan ispanyol köylülerin hikâyesini anlatmaktadır.

İspanyol yönetmen Luis Bunuel'in "Terre sans pain - Ekmeksiz Toprak"ı (1932) ise Ivens'in anlattığı içsavaşın kaynaklarını, nedenlerini açığa çıkaran bir belge - filmdir. Bunuel'in arkadaşı bir sendikacının piyangodan kazandığı parayla meydana getirilen bu belge - film, İspanyanın en geri, en ilkel bölgesi olan Las Hurdes'teki korkunç sefaleti bütün çıplaklığıyla ortaya koyan ve zamanında Batı Avrupanın yüzüne bir şamar gibi inen eserdir.

Festivaller

Cannes yolunda

Bu yıl 5 Mayıs - 20 Mayıs arasında yapılacak olan ve yirminci yılını parlak bir şekilde kutlamaya hazırlanan Uluslararası Cannes Film Festivaline katılacak filmleri seçmekle görevli komite, yavaş yavaş kararlarını açıklamağa başlamıştır. Şimdiye kadar seçim komitesi tarafından dört film seçilmiştir. Bunlardan biri Avrupada çalışan amerikalı yönetmen Joseph Losey'nin italyan yıldızı Monica Vitti'yle İngilterede meydana getirdiği "Modesty Blaise"dir. Bir resimli roman kahramanı olan "Modesty Blaise" bir bakıma "dişi James Bond" sayılmaktadır. İsveçi Cannes'da Alf Sjöberg'in çevirdiği "Ada", Sovyetler Birliğini Sergey Yutkeviçin çevirdiği "Lenin Polonyada", Macaristanı da Miklos Yanoşun çevirdiği "Umutsuzlar" temsil edecektir. Öte yandan, Fransa Kültür Bakanı André Malraux, İstihbarat Bakanınca iki kere yasaklandığı ve bu yüzden Fransada hâlâ tartışmalara konu olduğu bu sayfalarda bildirilen "Suzanne Simonin, la religieuse"ün Cannes Festivali Seçme Komitesine gönderilmesine hiç bir itirazı olmadığını açıklamıştır.

Teşkilât

Hızlı bir Bakan

Spor işlerini tedvirle görevli Devlet Bakanı Kâmil Ocak, son beyanatında, "1966 yılı, sporumuz için kalkınma yılı olacaktır" diyordu.

Ocağın, bu kalkınma için ilk hızı, kendilerini zorla dâvet ettirdikleri Moskovadan almış olduğu anlaşılmaktadır. Bakan Ocak, bu Ocak ayında gittiği Rusyada spor işlerinin nasıl yürüdüğünü görmüş, Ankaraya dönüşünde bir de bizim spor işlerimize bakmış ve herhalde, ondan sonra bu hükme varmış olacaktır.

Kâmil Ocak, DP devrinde Güney Anadoluda -kendisi anteplidir- yaptığı nakliyat işlerinde şirketini kısa zamanda kalkındırmış bir kimsedir. Herhalde, gerek bu tecrübesi ve gerekse sovyetlere yaptığı kısa gezisinden edindiği bilgisiyle türk sporunu da böyle, kısa zamanda kalkındıracağını tahmin ediyordu. Oysa ki Ocak, gençlik sorunları, boş zamanın değerlendirilmesi, tesis politikası, sporun eğitici dâvası, teşkilâtlanma, kitle sporu yapılması, klüplerin kalkındırılması gibi ana konularda ortaya bir plân, bir görüş koyamamış, spor politikasını yuvarlak lâflarla yürütmeğe çalışmıştır. Teşkilâtına dinamizm getirememiş, aksine, uyuyan teşkilâtın horultusu kendisini de sarıp, gevşetmiştir. Eğer Ocak, hem de kendi partisinden, koltuğuna dikilen gözlerdeki ihtiras ışığının farkına varmış, teşkilâtının kendisini ele geçirmesine müsaade etmemiş, türk spor efkârına müsbet bir görüş getirmiş olsaydı, böyle huzuru kaçmıyacak, daha rahat, daha uzun çalışma imkânına kavuşacaktı. Ocak bugün, Kabinede değiştirilecek isimler arasında bulunmaktadır.

Ya Genel Müdür?

Seyahat meraklısı Genel Müdür Gücüyener ise, koltuğa yerleştiği günün ertesi, Batı Almanyanın "Altın Plân"ına özenerek bir "Gümüş Spor Plânı" ilân etti. Ama bir seneye varmadan gümüşü altına çevirip, plânı altınla kapladı.

Bunun için kısa iktidarında Demirperde devletlerini, perdesi olmıyan devletleri durmadan gezdi. Muavinini, müşavirlerini, Tesisler Dairesi personelini, doktorlarını, Genel Müdürlükteki, İstişare Heyetindeki bütün yakınlarını tetkik gezilerine çıkartıp, "Altın Plân"a uygun şekilde, kilolarca altın sarfetti!..

Oysa, iki sene önce yapılan Ankara Yüzme Havuzunun suyu hâlâ akmamaktadır. Yıkılan Sergi Sarayı ve bunun için müteahhide kaptırılan paradan hiç bir ses soluk mevcut değildir. İflâs durumundaki Cebeci Stadı müteahhidine, Dördüncü Koalisyon Bakanı Şekip İnalın zoruyla yeniden kaptırılan yüzbinlerden sonra müteahhit dahi ele geçirilememiştir.

Anadolu Hisarındaki Spor Okulunun 1964'de yapılacağı ilân edilen temel atma töreni önce 1965 baharına, sonra sonbahara, şimdi de bu bahara bırakılmıştır.

Bütün yurtta, yüzbinlerce genci spor yapma imkânından mahrum eden 655 sayılı kanun çıkarken Genel Müdür, Futbol Federasyonu Başkanı ile birlikte Erdekte, Beden Terbiyesi kampında güneş banyosu yapıyordu.

Köşeden

BAŞLARKEN

Değerli AKİS okuyucularına bu köşeden seslenmeye başlarken, türk gençliğine, aydın türk sporseverine tekrar hizmet etmenin huzur ve heyecanını duyuyorum.

Bu köşeden gerçekleri yazacak, gençlik dâvasının spor ve beden eğitimi yönünü kovuşturacak, iyiye iyi, kötüye kötü diyecek; sporumuzun sorunlarının nedenlerini, perde arkası oyunları, aktüel olay ve haberlerin eleştirisini, bunların nedenlerini belirtmeye çalışacağım.

Yan sütunlarda ise bütün spor teşkilâtının yakın geçmişteki durumunu özetliyecek, AKİS okuyucularını spor yaşantımızın içine sokacak, onları her hafta en önemli olay ve konuların eleştirisiyle ilgilendirmeye gayret edeceğim.

Spor basınımız, genellikle bıkkınlık, umursamazlık, hareketsizlik içindedir ve fikirlere, görüşlere yer vermiyen, aktüel spor haberlerini yayan bir kalıba girmiş bulunmaktadır. Sporseverler, haklı olarak, "Neden?" diye sormakta ve cevap beklemektedirler.

Yakın gelecekte yurdumuzun yönetimini ellerine vereceğimiz türk gençlerinin bedenen, moralman iyi yetiştirilmesi, en az, memleketin öteki sorunları kadar önemlidir. Bunun nedenini ben ve benim gibi dâvaya inanmış yöneticiler, spor yazarları yakında açıklamağa, anlatmağa başlıyacaklardır.

Genç bir insan, enerjisini sarfetmek zorundadır. Bu enerjiyi gençliğine uygun bir şekilde sarfedemezse, bu yönden eğitilmezse, sokağa, kahvehanelere, içkievlerine, oyun salonlarına, zamansız cinsel ilgilere yönelir. Maalesef gidiş budur ve Teşkilât, kendisine düşen gençlik sorunlarından haberdar dahi değildir.

Aile ve okul kontrolü kalkmış, yarım öğretimli okullarımız çocuklarımızı sokağa düşürmüştür. Okullarda haftada bir saatlik ve sadece sınıf geçmek için yapılan jimnastik, malzemesiz, tesissiz, öğretmensiz, spor sağlıksız yapılan spor, kahve köşelerine sığınmış, bavul içinde taşınan klüpler ve bu sorunlara eğilmeyen, görmek istemiyen Spor Teşkilâtının sorumlu gözleri...

Millî Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılmamaktadır. Spor okullara, üniversitelere sokulmamakta, klüpler teşkilâtlandırılmamakta, spor sağlığı fantezi sayılmakta, semt spor tesisleri yapılmamakta, eğitici yetiştirilmemekte, kütle sporu yerine profesyonel spor teşvik edilmekte, antrenman sahasız, yolsuz, plânsız 60 bin kişilik gösterişli tesislere heves edilmektedir. Spor politikaya âlet edilmekte, koltukta oturabilme çareleri birinci plânda gelmektedir. İşte Spor Teşkilâtımızın genel manzarası budur!

Spor-Totodan gelen milyonlara rağmen gayesiz insanların yönettiği Teşkilât, bilinçsiz bir düzen içindedir. Gençliğe, kaybedilen zaman ve paraya yazık olmaktadır.

Bu hovardalığın acısını ise türk ulusu çekmektedir ve böyle giderse, çekecektir de...

Muhterem ÖZYURT